

په راډيو او ټلويزيون کې

دويندويح فن

Ketabton.com

ليکنه او ژباړه : عبدالله الهام جمالزی

ڊال۽:

د دغه هنر ٽولو پښتنو مخکښانو ته
په ٽوله نړۍ کې د پښتو غږنيو او انځورنيو رسنيو ويندويانو ته

د انٽرنيټ په مخ پر ليکه کونکې سمسور حبيبي

لړليک :

د سرد خبرو په پلمه	(1)
د ډاکټر عيسی ستانکزي يادښت	(2)
د ډاکټرې فريدي هوډ يادښت	(3)
لومړۍ برخه	(4)
دوهمه برخه	(5)
لومړني گامونه	(6)
درېمه برخه	(7)
دمتونو ډلبندي	(8)
څلورمه برخه	(9)
ويندويي په تلويزيون کې	(10)
پنځمه برخه	(11)
وروستی سپارښتنې	(12)
شپږمه برخه	(13)
کله مو چې ثبت پيل کړ	(14)
اوومه برخه	(15)
راپور او مرکه	(16)
راپور	(17)
تبليغاتي ژبه	(18)

د سر د خبرو په پلمه:

الحمد لله وكفى وصلوه وسلام على رسوله الكريم:

وروسته:

دا چې انسان اشرف المخلوقات پيدا شوی دی ، هرڅه يې په واک کې ورکړ شوي دي او هرڅه دهغه د آسانتيا لپاره پيدا شوي دي ، نو په هماغه کچه کرار هم نه کيښي ، تل يې طبيعت په خپله گټه څرخولی دی او دځان د سوکالی او ښه ژوند لپاره يې هڅه کړې ده . راډيو او ټلويزيون هم يو له هغه لاسته راوړنو څخه ده چې بشر دخپلې سوکالی لپاره ترلاسه کړې ده او نن يې کاروي ، له هغې نه استفاده کوي او خپل ژوند ته په هغه توگه دوام ورکوي چې تمه يې لري او زړه يې غواړي . ترڅو د لويی او دکمال دځاوند په پيدا شوې نړۍ کې د ژوند ځنځير و غځوي ترهغه چې هغه څښتن غوښتي دي . ويندويي هم دبل هرڅه په څير د ښه اوريدلو ، ښه خبريدلو ښه ذده کولو او ښه ژوند کولو د وسيلې په توگه کارېږي ، راډيو او ټلويزيون جوړ شوي دي ترڅو د نړۍ دنورو وسيلو په څير هغه هم دهمدغه سترې بشريه واک کې وي او بشر ترې استفاده وکړي . خداى ج انسان ته ژبه وکړې ده ترڅو پرې خبرې وکړي ، يوبل پرې وپوهوي ، ديوا اعتقادات بل ته وليږدوي او دهغه له گروهنو نور خبر کړي . خو له همدغه نعمت څخه د ښې گټې اخيستني لپاره هم بشر هڅه کړې ده ، هماغه ډول لکه چې له نورو نعمتونو لکه د بدن دغړو ، عقل ، حواسو او نورو څخه يې پورته کړې ده له ژبې ، غوړونو او سترگو څخه هم ښه گټه پورته کړي . خبرې کېدای شي ، په اشارو هم يوبل پوهولای شو ، د لاسو په وسيله هم کېدای شي يوبل پوه کړو ، خو دخبرو په وسيله ، بيا دښو خبرو په وسيله هان د ټلويزيون او راډيو له لارې ديوبل پوهولو ته مخه کوو ترڅو په ښه توگه دا دنده اجرا کړو او دخداى ج دراکړل شوو نعمتونو څخه په ښه توگه گټه واخلو .

خدای ج مورډ ته ژبه راکړې ده ویندویې وکړو ، غږیې راکړې دی ترې استفاده وکړو ، او که
ښه غږیې راکړې دی هغه یې په مورډ بله لورینه ده باید له ښه څیز ښه نعمت څخه ښه گټه
واخلو ، او تل دهغه د پنځوونکي په اړه فکر وکړو چې څومره لوی او په هرڅه قادر دی .
مورډ هم راډیو لرو او تلویزیون لرو ، هلته ویندویانو ته اړتیا شته ترڅو خپله دنده ترټولو په
ښه توگه ترسره کړي ، نو په همدې خاطر هم ددې دندې په اړه د څو لارښوونو په توگه چې د
بنده خپلې تجربې او مطالعې دي ، د ایران د تکره ادیب استاد حسن شیدا لیکلي دي او
د نورو لیکوالو هڅې او تجربې دي ستاسې په منځ کې رډم هیله ده تریوې کچې مې خپل
مسلمان او سرلوري ملت ته خدمت کړی وي او هغه ستر مسولیت چې مورډیې ددې خاورې
او ژبې په وړاندې لرو تریوې اندازې پورې پوره کړی وي .

په ډیره مینه او مننه

عبدالله الهام جمالزی

تهران 1386/2/4

د ایران دنړیوال راډیو تلویزیون میلسمیټون

د کتاب په اړه د تکړه او وتلي وياند او ليکوال ډاکټر عیسی ستانکزي یادښت

ژبه په هره برخه کې د افهام او تفهیم وسیله ده چې دوه یا څو کسان پرې یو بل پوهوي او په نړۍ کې د پوهاوي راپوهاوي غوره وسیله گڼل کېږي هماغه ډول چې په لیکنه کې د ژبې ارزښت لوړ او د پام وړ دی په راډیو او تلوویزیون کې هم غوره او ارزښتمنه وسیله گڼل کېږي لکه څرنګه چې په لیکنه کې احتیاط په کار دی هماغه راز په راډیو او تلوویزیون کې هم باید احتیاط وشي ځکه چې بنایي یوه وړه غلطې یوې ټولنې، قوم او هیواد ته لوي تاوان ورسوي او برعکس ډیر ځله بنایي یو نطق په خپلې مینه ناکې او په زړه پورې نطقی سره دخلکو اندیښنې ختمې کړي چې بنایي دغه کار دیوه هیواد لوړ شخصیت یا ولسمشر هم ونه کړای شي البته دغه کار هله شونې وي چې ویندوي له خپل مسلک سره مینه ولري او ددې ترڅنګ پر خپلې ژبې مسلط وي ډیر کسان به مو لیدلي وي چې وایي فارسي، عربي او دنړۍ دغسې نورې مشهورې ژبې خوندورې دي او ښه نطقي پکې کیدای شي البته دنړۍ د ژبو ننگ او آهنگ تل په زړه پورې نه وي خو که کلمې په سمه توګه انتخاب شي او په مینه نطقي وشي هره ژبه ښکلې آهنگ او ننگ پیدا کوي مطلب دا چې که لیکنه ښه وي نطقي هم ورسره ښه کېږي او که نطق اصولو او قوانینو ته پابنده وي اوریدونکی به ترې خوند اخلي.

په نړۍ کې د هر معمولي کار لپاره هم په سلګونو کتابونه لیکل شوي دي او هره ورځ نوې څپرې کېږي په تیره بیا دویندويي دفن او راډیو او تلوویزیون د پروګرامونو په هکله ډیر کار شوی دی ځکه چې نن سبا درسندويو اهمیت پر هیچا پټ نه دی په پښتو کې دغه ډول کتابونه په نشت حساب دي دا په داسې حال کې ده زمونږ دویندويي اړخ هم ډیر خواشینونکی او کمزوری دی. نو د ښاغلي الهام دغه کتاب به په دې برخه کې یوه تشه ډکه کړای شي یوې خبرې ته باید پام وکړو چې ویندويي له مېنې او علاقې سره کلک تړاو لري که تاسو له دغه مسلک سره مینه ولرئ هر ډول مطلب به په ډیر ښه ډول ولولئ او اوریدونکی به هم له تاسو سره مرسته وکړي ښاغلي الهام هم د پښتو د راډیوګانو او

ټلويزيونود کمزوريو او نیمګړتیاوو په لیدلو سره او دخپلې خاصې مینې له کبله دغه کتاب ستاسو داستفادې لپاره چمتو کړی دی البته دغه کتاب یوازې د لارښود په توګه رول لوبولای شي ځکه چې د نطق لپاره تر ټولو مهمه خبره نه ستړی کیدونکی کار او هلې ځلې اوله کار سره مینه، شخصي تجربه او ایمان داري ده هیڅ کتاب او لیکنه نه شته چې په لوستلو سره یې مونږ یو ښه او اوچت ویاند یا نطق شو ښایي ددغه کتاب په لوستلو سره تاسو ته دافکر پیدا شي چې په ځینو برخو کې له یوه بې تجربې او نوي نطق څخه ډیر څه غوښتل شوي دي او ځیني مطالب هم تکراري دي. که دغسې احساس لرئ بې انصافي به موکړي وي خو که هرڅومره دغه توقعات او هیلې زیاتې وي تاسو به خپل کار په بریالیتوب وکړای شئ .

ددغه کتاب هر څپرکی او فصل ښه ولولئ او عیناً پرې عمل وکړئ ځکه چې ډیر څه ترې زده کولای شئ لیکوال په یوې سرچنې بسنه نه ده کړې بلکه هڅه یې کړې له بیلابیلو لارو د هیواد په رسندویو کې ویندویان وهڅوي چې ښه نطقي وکړي او خپلې ټولنې او ژبې ته د تاوانونو مخه ونیسي .

زه په خپله دغه کتاب پښتني رسندویو ته یوه زیاتونه بولم او له خدایه غواړم چې عبدا... الهام ته نور توان هم وروبخښي چې دغه ډول نور کتابونه هم دافغانانو رسندویي ټولنې ته وړاندې کړي

ستاسو او ددغه ځوان د بریالیتوب په هیله .

د کتاب په اړه د تکړه ویاندې ډاکټرې فریدې هوډ سیفي خوتکي یادونه

د لومړي ځل لپاره مې په پښتو ژبه د ویندویي په اړه کتاب ولوسته. تر ټولو دمخه راته دا ډیره جالبه وه چې دا کتاب یوه ځوان نطق لیکلی چې لاس یې له قلم سره هم اشنا دی. هغه ځوان دی او دومره انرژي لري چې په هره برخه کې چې فکر کوي لږڅه تر سره کولی شي د ډیرو په تمه خپل اخري توان په کار وړي، زما په اند دا دهغه د بريالیتوب راز دی.

داسې ښکاري چې عبدالله الهام د څیړنو تر څنگ، په خپل کتاب کې ډیرې خپلې تجربې هم انځور کړې. او په ځینو برخو کې یې د هغو کسانو مثالونه ورکړي چې دده په نظر ښه نطقي کوي. یو ځای یې د ازادې راډیو د اوسني مشر اکبر ایازي یادونه کړې او دهغه په غږ یې لوستل شوي مطلب د ښه مثال په توګه یاد کړي.

کتاب په مینه لیکل شوی او فکر کوم د هغه چا لپاره چې غواړي په راډیو کې ویندوي وکړي کیدای شي د معلوماتو تر لاسه کولو او زده کړې لپاره ښه ماخذ وي. که څه هم چې اوس مهال د داسې یو کتاب چاپول ډیر ضروي او غوره کاردی خو زما په نظر په دې اړه نورې څیړنې او کار ته هم اړتیا شته.

په رواسته کلونو کې په افغانستان کې د راډیويي او تلویزیوني خپرونو لمن ډیره پراخه شوې. ښایسته ډیرو کسانو ته پکې دا امکان برابر شوی چې په سیمزو، نړیوالو او یا شخصي تلویزیوني او راډیويي چینلونو کې د نطقي تجربې تر سره کړي. خو د عبدالله الهام د خبرې په تایید دي ته اړتیا شته چې د راډیو او تلویزیون ویندیان د ویندويي پر اصولو پوه شي.

د عبدالله په کتاب کې د ویندويي د اصولو عام ټکي راخیستل شوي دي. زه ځان ددې وړ نه بولم چې په دې برخه کې نظر ورکړم. خو له خپلې تقریبا شل کلنې تجربې په رڼا کې د اویلي شم چې تر ټولو مهمه خبره دا ده چې ویاند خپله په هغه څه پوه شي چې اوریدونکې ته یې لولي. یواځې د متن ټکي ونه لولي. که چیرته څوک په خپله په یوې موضوع ښه پوه شي نو ښه یې وړاندې کولی شي. په مینه لوستل او په پوره تمرکز د متن لوستل هم هغه مسله ده چې د اوریدونکي پاملرنه ځانته اړولی شي.

عبداله الهام ته مبارکي وایم چې په خپل نه ستریدونکي کار یې د ویندویي په برخه کې د زده کړې او تجربې په برخه کې لومړنی او پوخ گام په ډیره مینه او چت کړی. په دې باور لرم چې دا به خوان نسل ته د زده کړې بڼه سرچینه وي. عبداله الهام ته د نورو بریالیتوبونو په تمه..

په درناوي

ډاکتره فریده هوډ سیفي

پراگ ، ازادي راهيو

لومړۍ برخه :

(ویندوی کیدل) یوه معنی لري او (ویندویي) بله معنی ، نن په هغه راډیوگانو او تلویزیونونو کې چې پښتو خپرونې لري ، زیاتره داسې کسان شته چې ویاند نه دی مگر ویندویي کوي ، که نه یې منی نو د چین ، ډهلي او همدا راز ځینو نورو راډیوگانو او تلویزیونونو ته غور و نیسئ او وگورئ.

تاسې کیدای شي چې د بخت ، ښه ملگري ، سیاسي پوهې لوړو ذده کرو او یا هم د ښې او په زړه پورې څیرې له لارې د ویاند په توگه راډیو تلویزیون ته لاره پیدا کړئ. خود بخت یاد ملگري د مرستې په مټ تاسې کولای شی یو ویاند واوسئ ؟ فکر نه کوم . ویاند یا ویندوی کیدل د ویاندئ یا ویندویي د بې پایانه لارې لمرې گام دی . ځینې وخت پروډیوسران یا مسولین کله چې څوک د ویاند په توگه غوره کوي وایي چې : اوس بدندی کرار کرار ښه کیږي .

کله چې بوتونه اخلئ هغه دکاندار به درته وایي چې داسمه ده چې د بوتونه مو اوس په پښو کې تنگ دي خو کرار کرار او دوخت په تیریدلو سره سمیږي او پښې مو بې ځان ته جوړوي او آزادېږي .

خو هغه څوک چې په میلیونونو کسان ورته غوږ دي او یایې پروگرام له تلویزیون څخه گوري هغه باید واقعاً وکولای شي کومه دنده چې ویاند په غاړه لري ادا کاندې او باید ویاند وي نه دا چې وروسته ویاند کیږي .

څوک چې د خبرو په ځای چينغې وهي یا هیڅکله هم غاښونه سره نه بیلوي دهیڅ څه په مرسته نشي کولای په آسانی سره د (ویاند) په واقعي معنی سره ویاند جوړ شي .

عجیبه ده هر شغل کتاب ، دورې او ازموینې لري خو ته به وایې چې د ویاند د روزلو لپاره دې څیزونو ته اړتیا نه لیدل کیږي ، دا د اوس مهال ډیر ویندویان چې ددې هنر دعوا کوي ددې خبرې دلیل دی .

که څه هم زموږ په راډیوگانو کې تر ډیره حده ویندويي عالي ده ، او ښه ویندویان لرو خو په خواشینۍ سره به ووايو چې د ټلويزيون ویندويي مو صفر ولاړه ده .

له یوې خوا موږ په راډیوټلويزيون کې خاصې او مسلکي دورې نه لرو ، که وي هم بې گټې دي ځکه دیوې او نۍ او یوې میاشتي په دورې کې هومره څه نه دده کیږي ، له بلې خوا زموږ له حکومت څخه هم توپې شوې ده ، ژبې ته پام نه کیږي او د ژبو وده په تپه ولاړه ده .

بل دا چې د راډیوگانو او ټلويزيونونو چارواکي هم څومره احساس نه لري ، او هرڅوک چې کولای شي متن ولوستلای شي نور نور اڅي په ټلويزن کې ویاندي کوي ، چې همدې کارونو په تیره بیا په ټلويزيون کې زموږ له ادبیاتو او ملي ترمینالوجۍ سره هم ظلم وکړ او د ویندويي راتلونکي یې هم تیاره کړی دی .

په نورو هیوادونو کې که پوهنځي هم نشته خو په دې څانگه کې تحصیلات شته دي ، هر راډیو ټلويزيون لږ تر لږه خپل روزنځای لري ، او خپل ویندویان روزي .

خو دا چې زموږ په راډیو ټلويزيون کې داستونزې هم شته نو ددې لپاره چې خپلې تجربې مو له نورو هغو ویندویانو سره چې واقعاً غواړي ویاند شي شریکې کړې وي نو پدې اړه یې ځینې سپارښتنو ته رابولو .

لومړئ له هرڅه مخکې د لومړنیو ټکو او پیل په توگه دا څیزونه په یاد ولرئ .

۱- عشق :

سر دفتر عالم معاني عشق است
سربیت قصیده جواني عشق است
ای آنکه نداری خبر از عالم عشق
این نکته بدان که زندگانی عشق است

لمړئ له خپلې ژبې سره مینه :

که تاسې واقعاً دا احساس ولرئ چې ستاسې ژبه هم دنړۍ دنورو ژبو په خیر روانه فیصحه او پراخه ژبه وي ، که تاسې غواړئ چې ستاسې ژبه لکه دنورو ژبو غوندې مطرح ژبه وي ، که تاسې غواړئ چې ستاسې دژبې آثار هم په هره ژبه کې ژباړل شوي وي او بالاخره غواړئ ستاسې ژبه هم دنورو ژبو په خیر بډایه ژبه وي نو له خپلې ژبې سره مینه ولرئ او همدا مینه به تاسې خپلې دغې موخې ته ورسوي .

باور وکړئ دهغه مقصد لپاره چې غواړئ یې ترټولو ښه وسیله ، انگیزه او پلمه عشق دی مینه ده .

مینه ستاسو شپه له سهاره سره پيې بې له دې چې ستړیا حس کړی او بې لدې چې وپوهیږئ مینه مو په واټونونو واټونونو غغلوې بې لدې چې لږ شاتته هم ستړي شی .

مینه هماغه خیز دی چې په زرگونو زرگونو کې یوکس غوره کوي او نوم یې په ویاړ تاریخ ته پاتې کیږي .

عشق دښکلا زیروونکی دی او عشق د ځان څارونې منځ پانگه ده دهرې بریا لپاره مینه له عاشق سره مله او ملگري ده .

عشق رحمان جوړوي ، عشق خوشحال او حمید جوړوي .

عشق انشتاین جوړوي اوسن جوړوي ، سولون ، ارسطو او اپلاتون جوړوي .

که له تاسې سره دخپلې ژبې مینه وي ، دخپلې ژبې په قدر پوه شی دهغې دبدایونې لپاره هڅه کوی او هیله لرئ ترڅو ستاسې ژبه دنړۍ ترټولو ژبو ښه فصیحه ، روانه ، ښکلې او بډایه ژبه وي نو بې شکه چې ستاسې دا مینه او ورسره هڅه به تاسې هغې موخې ته رسوي چې په نظر کې یې لرئ ، او باور وکړئ دا ډیره خوږه مینه ده او دې ته رسیدل واقعاً له مورڅخه یوڅه جوړوي .

خو داسې هم نه چې مورنو نورو ژبو ته شا کړو او په رټلو یې پیل وکړو ، نه یواځې دهغې ژبې چې غواړو ویاندي یې وکړو او غواړو ښه ویاندي یې وکړو دهمدغې ژبې مینه او دنورو ژبو درناوی او احترام هم په همدې مینې کې نغښتي دي .

له خپلې موخې او مسلک سره مینه:

تاسې دهرې ارزو لپاره عاشقانه هڅه وکړئ دهرڅه دلاسته راوړلو لپاره دهرهغه خیز چې غواړئ ترلاسه یې کړئ په مینې سره هڅه وکړئ . که غواړئ چې ویاند جوړ شی نه دا چې

وياندي وکړئ بايد د دې هنر عاشقان و اوسئ ، لدې هنر سره مينه ولرئ هلته هرڅه آسانيرې
هلته هره ستونزه هواريږي او ستاسې نيت به هم لدې ټولو سره مرسته وکړي .
سردار عالم او شفيع المذنبين فرمايي :
انما الاعمال بنيات و ...
او ياد سردار محمد داود خان خبره : تصميم د برياليتوب لمړی شرط دی .

۲- هوډ او کار :

د خوځښت لامل له خوځښت پرته يوبل څيز دی ، د خوځښت لپاره تر ټولو ښه لامل مينه ده
عشق دی . هغه څوک چې عاشق وي او له ځايه نه خوځي هغه ريښتيني عاشق ندی د زړه له
تله عاشق ندی .

داسې شاعر به هم وي چې لسگونه ناليکلي او ناويلي شعرونه لري ، ليکوال به وي چې
لسگونه ناليکلي افسانې به لري ... که تاسې هم تصور کوئ چې د وياندي د هنر او مسلک
عاشقان ياست خو لدې نه دا ښه بولئ چې لارښی دموترونو کار و بار ولرئ ځکه هلته ښې
پيسې دي نو تاسې پخپلې غوښتنې يوبل څه ته لوړ اوئ ورکړ ځکه خوهم تاسې عاشق نه
ياست . که ياست نو ريښتيني نه ياست ځکه پيسې کولای شي ستاسې معشوق ته درسيډا
په لاره کې خنډ شي . مقام هم همداسې کولای شي ستاسې د مينې په لاره کې ديوال جوړ
شي .

نو که داسې وي نو ستاسې دهلته په مخه ښه وي زموږ دلته .
که پدې پوهيرئ نو پس پاک اوسئ زموږ په هيواد کې د ويندويی مسلک څومره عايد
نلري لکه نور هر هنر ، لکه ښه ليکوالي لکه ښه شاعري لکه هر بل څه د اتاسې ياست چې دا
خاوره او دا ژبه درباندي حق لري ستاسې مرستې ته اړتيا لري او ستاسې کار او ښه کار ته
سترگې په لاره ده .

تاسې کيدای شي چې د بازار له کار سره په لږ بلدتيا او آشنائيسره دورځي سلگونه او
زرگونه افغانی تر لاسه کړئ خو که غواړئ د هنر په ښودلو سره داکار وکړئ نو وبخښئ په
بله راغلي ياست ...

هغه څه چې هنرمند هنرمند ساتي هغه له خپل هنر سره مينه ده. اوس په ټوله دنيا کې د چالاكۍ وخت دی او پدې كار کې د برياليتوب لپاره عاشقانه اراده او كار په كار دی زياته هڅه او په يوه ساده ژوند باندې بسنه. كه بيا مو ډير بخت ښه وو ورسره شهرت هم... هورې و كړئ او كار وكړئ...

۳- تمرين ، تمرين ، تمرين :

ښه غږ په كار دی او خلك يې خوښوي خو هنر ندى همداسې لكه د ښكلو سترگو درلودل ، خو ښه غږ د هنر د وړاندې كولو لپاره ښه وسيله ده. د ښې وسيلې درلودل نعمت دی او له هغې ښه استفاده د يو ښه څيز د لاسته راوړلو لپاره ښه وسيله ده. اوس شايد اجازه ولرو چې ووايو يو ښه وياند هنرمند دی. ځكه له ښې وسيلې يې ښه استفاده كړې يا لږ تر لږه د خپل كار يو پياوړى استاد دی. په هر حال دا چې و كولاى شو هره ښه وسيله ښه و كاروو نو بې له شكه تمرين ته اړتيا ده. كمه به پيښه شوې وي چې موږ ښه وسيله ولرو او هغه بې كاره پرېږدو په داسې حال كې چې نور يې دلرلو تمه او ارمان كوي. دښو ويندويانو غږونه واورئ خو فكر مو وي چې دهغه مقلد او پيښې كوونكي نه شئ كولاى شئ دهغوى غږونه ثبت كړئ او وروسته يې دويل شوي څيز متن وليكئ تاسې به هله پوه شئ چې څرنگه يو ښه وياند له يو بد متن څخه ښه څيز ستاسې په مخ كې ږدي او بالعكس هم همداسې. په هر وخت او فرصت كې خپل غږ ثبت كړئ او وايې وړئ او خپل عيونه كم كړئ خو هيڅكله له ياده مه باسئ چې تمرين تمرين تمرين.

۴- مطالعه ، مطالعه ، مطالعه :

تاسې د كار په پيل كې د دې لپاره چې ښه غږ ولرئ او بريالى وياند وا اوسئ چې څومره كولاى شئ دو مره زياته مطالعه ولرئ. د دې لپاره چې راديو او تلويزيون ته لاره پيدا كړئ ، هر څومره چې كولاى شئ هڅه وكړئ. دا په اوريدونكو پورې اړه نلري. خو.. كه په ريښتيا سره غواړئ چې د خوښې وړ وياند شئ

د هغه څه د قبلولو په ترڅ کې چې پورته وويل شول او هغه څه چې په راتلونکي کې به وويل شي ، له مطالعې بايد بې خبره نه وي.

مطالعه ، هرڅومره چې کولای شئ او په هرځای کې چې لاسرسی ورته ولری. داسې مه وایئ چې وخت نلرم وخت مې کم دی بوخت يم. نیم ساعت به وروسته د سینما یا بل چکرځای ټکټ واخلئ یا به هم نیم ساعت وروسته فوټبال او ساتیرئ ته ووځئ او نور تفرحي کارونه هم داسې دانیم ساعت په مطالعه ولگوي.

کله چې د سینما یا حمام په صف کې ولاړ یاست کله چې په ملي بس یا بل ښاري موټر کې روان یاست ، کله چې له یو ځایه بل ځای ته سفر کوئ په موټر په الوتکه په هېڅ ځای کې خپل وخت هسې مه ضایع کوئ ، مطالعه وکړئ.

که کوم ځانگړی پروگرام چلوئ یاد کوم ځانگړي پروگرام ویندوی یاست ، ترټولو ښه خبره ده چې په هماغه څانگه کې مطالعه وکړئ خو هیڅکله هم له ادبیاتو مه بې خبره کیږئ. که تاسې د هرډول پروگرام چلونکی یاست خو بیا موهم بنسټ ادبیات دی. ځان دشعر او نورو ویو کوله سمې ښې سره آشنا کړئ.

بیلابیل متنونه ولولئ بیلابیلې لیکنې او کتابونه ولولئ داکار په تاسې د ځانگړي اغیز سربره له تاسې یو با تجربه ، او حاضر ځواب کس جوړوي. مودب ، متواضع او دنظر خاوند کیږئ او دده کوئ چې څنگه ولیکئ.

کله چې تاسې دیو پروگرام په اړه راپور وړاندې کوئ یا هم په سټیډیو ، بهر په اداره کې کوم مجلس یا ناسته اداره کوی هلته به تاسې کم له کاغذ او لیکلو څخه استفاده کوئ. ستاسې د ذهن بډایي او حاضر ځوابي به ستاسې په کار کې دبیلگه کولو لامل شي. له پښتو ژبې او دهغې له قواعدو سره به ستاسې بلدتیا ستاسې په کار کې ډېره گټوره وي. که تاسې یو قید دصفت په بڼه ولولئ یا داسې نورې تیروتنې ستاسې لیدونکي او اوریدونکي به خپل رادیو یا تلویزیون بند کړي.

هغه چابک ځواب ورکړ.

هغه چابک ، ځواب ورکړ.

دلته وگورئ په لومړي غونډله کې لولئ چې هغه چابک ځواب ورکړ یعني هماغه کس ژر ځواب ورکړ ، خو پدې بله غونډله کې بیا هغه چابک کس ځواب ورکړی ځواب یې شاید کرار ورکړی وي خو داکس چابک دی ، یوصفت دی ...

تاسې هم په ډيرې مطالعې سره کولای شى داسې ډيرې غونډلې پيدا کړئ او سمې بڼې يې ولولئ که څه هم زموږ په پښتو کې انشاالله چې ډير داسې څيزونه نشته په نورو ژبو کې شايد داسې ستونزې ډيرې وي خو بيا هم تاسې کونښن وکړئ مطالعه به درسره لمرسته وکړي.

دا هيڅکله هم له ياده مه باسئ چې ستاسې اوريدونکى يا ليدونکى ستاسې پروگرام ته د يو ځل ليدلو وخت لري ، هغه کتاب نه لولي چې که کوم ځاى يې سم ونه لوست نو شاته به لاړ شي هغه به له سره واورى يا به پرې فکر وکړي . او بله دا مهمه مسله هم مه هيروى چې هرڅه چې له راديو او تلويزيونه څپريري هغه معياري ژبه بلل کيږي او هرويوکى چې کاريري هغه د چا خبره نور نو ژبو ته هم لويږي . نو په همدې دليل ناسمه لوستنه بالکل ممنوع ده .

له نورو بهرنيو ژبو سره هم ستاسې بلدتيا په تيره بيا له عربي او فارسي ژبو سره ځکه چې زموږ له پښتو سره يې يو څه اړيکې شته هغه به هم ستاسې له بېلگه والي سره مرسته وکړي . او بالاخره په ياد ولرئ چې :

راتلونکى په هغه چاپورې اړه لري چې هيله يې لري او په هغه ټينگ ولاړ وي .

۵- زغم او استقامت

بنايي په لومړيو کې تاسې ووياست چې ويندويي آسانه ده خو کله چې دغه پر او ته ننوزئ او په تمرين پيل وکړئ وروسته بنايي ووياست چې نه ويندويي آسانه هم نه ده . خو دا په ياد ولرئ چې ښه وياند هغه دى چې ډير وخت يې ويندويي کړې وي ، تاسې هم ډير زغم ولرئ بنايي څو کاله وروسته تاسې ډير ښه وياند شئ ، په لومړي کال کې بنايي له ستونزو سره لاس او گريوان وئ ، خو دوه کاله وروسته بنايي مسلط وياند واوسئ او څو کاله وروسته بنايي د هيواد په سويه مطرح او مشهور وياند جوړ شئ . مخکې هم وويل شول ، زموږ په هيواد کې ويندويي لکه بل هر هنر عايدنه لري ، نو تاسې که مينه لرئ نو زغم هم ولرئ .

دوهمه برخه:

لومړني گامونه

وياند هغه څوک دی چې د ليکوال لخوا ليکل شوي ، د ايډيټر لخوا ايډيټ شوي او د کافي ايډيټر لخوا کتل شوي او د پروډيوسر له نظره تير شوي او بالاخره د ټولو زيارونو وروستی مسول دی چې هغه زحمتونه چې ايستل شوي دي هغه د اوريدونکي په مخ کې کيږدي کيداى شي په لږ بې پروايي سره د دغه ټولو کارکوونکو زيارونه په او بولا هو کړي . وياند بايد هغه ټولگه چې ورته سپارل شوې ده او ټاکل شوې ده تر اوريدونکي ياليدونکي پورې يې وروسوي ، بايد په هغه توگه چې لازمه ده ورسوي .

اوريدونکي ياليدونکي همدا وياند پيژني ، هغه له دې نه دی خبر چې دا خبر چا ليکلی او چا ايډيټ کړی او د دې ټولو تر څنگ هيله لري چې وياند وروسره صميمي هم وي . وايي چې يو ټولگه ليکوال به د خپلې هرې ليکنې په پيل کې د موسکا کلمه هم ليکله او د راډيو يو ټولگه بل ليکوال به تل له ځان سره خپل ملگري ستوديو ته بوتله او ورته يې ويلې و چې کله د هغه له څيرې موسکا ليرې شي نو ورو به يې د هغه غوږونه راکارل چې بيرته موسکي شي .¹

زموږ د غږ کيفيت او زموږ د بيانولو څرنگوالی د ژبې په پيژندگلوئ او په ليکلي متن زموږ د تسلط بنودنه کوي او لدې هم مهم زموږ د شخصيت بنودنه کوي .

موږ په هغه غږ چې چيغې ته ورته دی او په ژوول شوو او ناسمو ويو کو سره څرنگه کولای شو نور د خپل مطلب درک کولو ته وهڅوو .

د خبرو په وخت زموږ د څيرې ناسموالی او د سر او لاسونو خوځول هم زموږ شخصيت داغي کوي او هم مو خبرې بې اغيزې کوي .

¹ ډاکټر عيسى ستانکزی ، راډيويي پروگرامونه

موردیو پښتون په توگه کله چې یو خپل هیواد وال ته خبرې کوو ، باید زموږ بیان پاک ، فصیح ، اغیزمن او په یاد پاتیدونۍ وي بې شکه چې زموږ بیان به زموږ په شاوخوا خلکو او د شاوخوا ژبو په خلکو هم اغیز کوي .

زموږ ژبه زموږ د نیکونو مهم یادگار دی او زموږ د یووالي تر ټولو ښه سمبول دی او زموږ دنده هم داده چې دهغې په ساتنه ، پالنه ، روزنه او بډایونه کې هم ترخپله و سه و سه هڅه وکړو .

زموږ په هیواد کې اوس په رادیوگانو او تلویزیونونو کې په تیره بیا په دې مصنوعي رادیوگانو منظور مې دا اف ایم یا طلوع مولوع دی پدې کې ویندویان په یوه غونډله ټینگار کوي پداسې حال کې چې ټینگار هلته نشته ، یا هم د غونډلې په منع یا ناسم ځای کې مکث کوي د همدې لپاره راتلونکې بحثونه گونبي شوي دي .

۱- په کلام باندې تسلط:

ویاند کله چې خبر لولي داسې یې باید ولولي چې اوریدونکی احساس وکړي دا خبر هغه په خپله برابر کړی دی او په هغه سیمه کې چې په اړه یې خبر لولي په خپله حاضر وو ، یا هم که سیاسي یا اقتصادي تبصره لولي اوریدونکی یا لیدونکی داسې احساس وکړي چې یو سیاسي یا اقتصادي کارپوه ورته خبرې کوي .

څه وار خو ددې شو چې تاسې پکې بند بند شئ او یا هم په ځینو ویوکو چې خپله یې هم په معنی نه پوهیږئ هسې تیز تیر شئ .

ځینې وخت به تاسې هم لیدلي وي ، زموږ په تلویزیونونو او رادیوگانو کې ځینې ویندویان خبر لولي ، خو خپله نه پوهیږي څه لولم فکر یې بل ځای دی ، که تاسې ورشئ لږ وروسته ترې پوښتنه وکړئ چې د هغې فلانې جملې مطلب څه وو درته وبه وایي چې زه ولا که پرې پوهیږم خو همداسې یې راته لیکلي وو .

کله چې سړی خپله په یو مطلب پوه نسي ، خپله ونه پوهیږي چې څه لولم او معنی یې څه ده نو بل به څرنگه وپوهوي ؟

د (په کلام باندې تسلط) څخه هم مطلب دادی چې هغه څه باید ولری چې د متن د دقیقې معنی او مفهوم په لیردونه کې اړ ټول صفات او مهارتونه ولري . په کلام د تسلط د پیدا کولو لپاره باید لومړی د شاعر یا لیکوال د جملو په معنی او مفهوم په بشپړه توگه پوه شئ

او ددې پوهیدلو لپاره باید ترخپلې وسې او اندازې پورې مطالعه او تمرین ولری او وروسته د همدې صفاتو او مهارتونو د ترلاسه کولو لپاره وهڅیږئ او هڅه وکړئ چې هرڅومره زیات کیدی شي او ریدونکی د لیکوال په منظور پوه کړئ. تاسې د لیکوال ژبه یا ست هغه څه چې لیکل شوي تاسې یې تر اوریدونکو پورې رسوئ لومړی باید تاسې پوهیږئ چې دا څه لیکلي؟ او معنی یې څه ده؟ وروسته تاسې هغه لیکنه او هغه متن په ښه توګه تر اوریدونکي پورې ورسولای شئ، یا په بله وینا تاسې باید اوریدونکی هرڅومره موچې وس وي د لیکونکي مخې ته نږدې کینوئ. تاسې تر اوریدونکي پورې د لیکوال یا شاعر د ذهني مفاهیمو لیرېدونکي یا ست، که غواړئ چې ترټولو په ښه توګه د لیکوال مفاهیم او ذهني منځ پانګې تر اوریدونکي پورې ورسوئ نو دلاندې نکتې په غور سره ولولئ:

الف: د ویوکو په سمه توګه لوستل:

ډیر کله په راډیو او ټلوویزیون کې داسې پیښه شوې ده چې ویاند د یو متن په لوستلو کې ځینې ویوکي غلط لولي.

کومې کلمې چې اوس موږ ترې په ویلو او لیکلو کې کار اخلو، نه زموږ په ځای پورې اړوندې دي نه هم زموږ په وخت پورې. دا زموږ د پخوانیو یادګار دی چې زموږ په وخت او ځای کې د امانت په توګه پاتې دي او زموږ دنده هم ددې امانت په سمه توګه ساتل او ترخپلو راتلونکو نسلونو پورې یې د سمې او کره بڼې د وررسولو مسول یو.

موږ پوهیږو چې د پښتو ژبې په زرګونو کلونو هسکې ټیټې لیدلې دي او ځان یې ترموږ پورې رارسولی دی. هغه څه چې اوس لرو او د ژبې په توګه یې کاروو او هغه څه چې نن یې زموږ ماشومان اوري ترڅو یې دهغوی ژبې وروستیو نسلونو او دهغوی بچیانو ته ووايي همدا پښتو ژبه ده چې زما په نظر اوس له عجیبو ورځو سره مخ ده.

هغه څه چې د پروګرام په توګه له راډیو یا ټلوویزیون څخه خپریږي او هغه څه چې په لیکلي بڼه په ورځپاڼو او کتابونو کې خپریږي دیوګل اندام تصویر دی چې له نگار څخه اخیستل شوي هینداره کې ښکارېږي.

هغه ژبه چې یو وخت لکه د کروړ غوندي کروړلې او د خوشحال خان دتوري غوندي تیزه وه اوس لکه په یوه عمومي لاره کې یوه زړه قهوه خانه هسې کارېږي ته به وایې چې موږ له لویه سره رحمان، حمید، او خوشحال خان نه درلودل...

مثلاً ماڊير ليڊلي دي ، گرشڪ چي دهلمند يوه ولسوالي ده د گپاڻ په زير او د ش په زور سره لولي . زه دا مثالونه نشم راوړلای ځکه اوس مې ياد ندي خو تاسې دا طلوع ملوع او نه پوهيږم دا فلانی اف ام او فلانی اف ام او ياهم نړيوالې راډيوگانې ! لکه چين ، هند او ځينې نورې واورئ هلته به ژړا درشي .

يوه بنځينه ويانده پيژنم نه پوهيږم چې په طلوع کې ده که په اريانا تلويزيون کې پښتو کله کله څه وايي باور وکړئ چې يوه ورځ مې يې خبرې اوريدې ژړا راغله داسې يې دا پښتو سره ترپښو لاندې کوله تابه ويل چې بس ترېشل دی غنم دي پرې ورتويږي او سره ټکوي يې .
يو بل ويانده هم په طلوع کې خبرونه وړاندې کوي ښه شاعر او پوه هم ځانته وايي تاسې يې ويندويي وگورئ او سم ورته ځير شئ بيا فکر وکړئ چې له لويه سره يې په دې ټولو خبرونو کې په خو پوه شوی؟؟...

زياتره ويوکي چې اوس مور لرو ، له وينو او اورونو په ډکو پيږيو کې تر مور به رارسيدلې او روغ رمټ ... زمور نيکونه مړه دي او اوس خاورې شوي دي خو ويوکي يې لا تازه ، رغند گويا او په خپل حال پاتې دي . او نن همدا په خپل حال پاتې ويوکي له راډيو او تلويزيون څخه ساکن او بې غږه او رو دا ولې؟؟

که چېرې په يوه ميلمستيا کې کوم څه غلط تلفظ کړو ښايي څومره اهميت ونلري خود راډيو او تلويزيون له ميکروفونه څرنگه ؟ هغه وخت چې زمور غږ ميليونونه کسان اوري هلته مور حق نلرو ويوکي په غلطه توگه ولولو . که يوليکوال متن غلط وليکي او تاسې هم د يولو ستونکي يا ديو پروگرام د چلوونکي په توگه يو څه غلطی نورې هم پرې زياتې کړئ فکر کوم چې هلته به نوشي له روژې ددوه مياشتو وروسته اچار ...

کله چې يو ويوکي څو ځله غلط ولوستل شو ، يا له مجبورئ په يوه جمله کې وکاریده دخلکو په تيره بيا د ځوانانو په ذهن کې پاتې کيږي ، او له هغه بل نسل ته او که په همدې توگه وړاندې لاړ شي چې همدا اوس روان دی ليرې نده چې دا بېټ ، کروړ ، رحمان خوشحال او ... ژبه به کوم څيز شي يا به د يا جوج ماجوج له ژبې پرته بله څه نشي .

ای کاش ای کاش چې ليکوالو هم ډيره پاملرنه کولای !

د آريانا تلويزيون خبرونه که وگورئ ، نو دې پايلې ته به ورسيدئ چې خواران يا له قحط رجال سره مخ دي ياهم له دري ژباړه کوي او ياهم نشي کولای وليکي .

مثلاً په يو خبر شل ځله راځي ، په پايله کې داسې وشول ، ياهم نورې تيروتنې دي چې ځانته دا حق نه ورکوم پرې خبرې وکړم ، ځکه زه غواړم يواځې د ويندويي په اړه خبرې وکړم خو

دې ټکي ته هم بايد ترډيره پام او دقت وشي چې ليکوالان هم بايد ترخپلې وسې پورې هڅه وکړي چې سم څه داوريدونکي لپاره د وياند په لاس ورکړي.

ب :

د ويو کواکلمو د معنا او مفهوم او همداراز دهغوی ترمنځ د اړيکې په سمه توگه پيدا کول

تاسې يو ښه وياند ته غوږ ونيسئ هغه چې کوم څه لولي تاسې يې وليکئ او بيا يې وروسته په خپله له ځانه سره په خپله لهجه ولولئ ، هله به پوه شئ چې څرنگه ښه وياند د کلمو او جملو حق ادا کوي.

هغه څه ويو کي او جملې چې تاسې ته د کاغذ په مخ درکړل شوي دي ، که يې په ځيرتيا سره ولولئ ښايي په لومړي ځل يې سمې اړيکې ونه مومي . او ځينې وخت خو يې که دوه درې ځله يو متن ولولئ ښايي وروسته وپوهيږئ چې که مو په لومړي ځل لوستلای نو څومره به يې معنی په بله روانيدله .

ج :

د شعر له وزن ، قافيې او ادبي صنايعو سره بشپړه بلدتيا او آشنايي .

زياتره وخت د نازکو ټکو د معنا او مفهوم پيدا کول د کلمو په سمو پييلو پورې اړه لري او په شعر کې د ويو کواکلمو پيدا کول د بيلابيلو وزنونو پيژندگلوې له نثر څخه په شعر کې زياته بريښي .

د ويو کواکلمو او لوستل يوه موضوع ده او دهغوی ترمنځ د اړيکو پيدا کول بله موضوع او ترزياتې اندازې پورې د پښتو ژبې له گرامر سره ستاسې تر اشنايي پورې اړوند يري .

کيدی شي تاسې يو ويوکی په يواځې توگه سم او فصیح ادا کړئ ، خو بايد ځير شئ چې دهغه په سمه نښلولو او ارتباط کې هم بريالي وئ . کله چې تاسې شعر لولئ نو دا موضوع د بيلابيلو وزنونو او صنايعو له شتون سره زياته مطرح کيږي ، چې دا پخپله ددې دليل دی کوم متن چې تاسې لولئ څه نثروي څه نظم تاسې يې بايد په معنی او مفهوم په بشپړه توگه وپوهيږئ .

خو که تاسې یو ویو کی غلط ولولئ دهغه تاوان له هغه څه ډیر زیات دی چې تاسې د ویو کو ترمنځ سم تر او جوړ نشئ کړای که څه هم چې تاسې په غلط تر او سره د جملې معنی معکوسه کړئ.

خو پداسې حالت کې څو کارونه کیږي: د یو ویو یانې په توگه ستاسې ابرو له خطر سره مخ کیږي او ستاسې په بې سوادئ او ناپوهئ دلالت کوي له بلې خوا اوریدونکی په هغه مطلب چې اوري یې او همداراز ستاسې په رادیو یا تلویزیون خپل اعتماد له لاسه ورکوي مالې وړاندې وویل زه اوس کله چې خبرونه اورم له بده مرغه له بده مرغه هلته تلویزیون هم راته چلان وي خو بیا هم زه دمهمو خبرونو لپاره بې بې سي یا آزادي یانورې رادیو گانې اورم داو لې دا ددې له خاطرې چې په طلوع ملوع مو اوس اعتماد له لاسه ورکړی .

په هر حال که متن فصیح او روښانه وي که څه تاسې د ویو کو ترمنځ په هغه توگه چې لازمه ده ارتباط برقرار نشئ کړای بیا هم ستاسې اورېدونکی شاید د مطلب په معنی او مفهوم پوه شي خو که په یوه متن کې تاسې درې ځله یو ویو کی ناسم ولولئ ستاسې دا ناسم لوستنې به د اوریدونکي په ذهن تل پاتې اغیز وکړي ، مگر هلته چې ټول اوریدونکي پوه او ادبیات یې دومره قوي وي خو زه ډاډه یم چې هغوی بیاستاسې رادیو او تلویزیون څومره نه گوري او اوري او هر چیرته خپل فارغ وخت په کتاب لوستنه تیروي .

خو ښه ویي په تیره بیا زموږ او تاسې په هیواد کې له شعر ویلو څخه ډیره جدا نده . یعنی تاسې دیو ویانې په توگه نشئ ویلای چې له شعر سره آشنایی او شعرویل زما کار ندی . که تاسې غواړئ شعر ښه ولولئ د تورو او ترنگونو په معنا او مفهوم په ښه توگه پوهیدو او د ویو کو په سم درک سربیره باید د ادبي صنایعو سره هم مخ شئ او حتماً ځیر اوسئ چې په زیاترو ځایونو کې په شعري اړتیا سره ویو کی خپله اصلي بڼه له لاسه ورکوي او ځینې بدلونونه مومي .

فکر مو وي چې د هر څه په لوستلو کې ډیر دقیق و اوسئ شونې ده ستاسې په ډیره وړه تیروتنه نیوکه وشي او مسخره مو کړي . هڅه وکړی په فارغو وختونو کې بیلابیل شعرونه ولولئ دهغې ادبي صنایع ، باریکئ کره او سمې بڼې او همداسې نورې هڅې وکړئ ترڅود هر شاعر یا هر شعر په سمه توگه ولوستلای شئ .

دلته د پښتو ژبې شعرونه او نورې لیکنې ندي راوړل شوي چې مثال ورکړ شوی وای او تاسې هم متوجه شوي وی خو تاسې خپله باید ډیره مطالعه وکړی ، ډیرو ویو کو او ډیرو

بيٽونو سمې او کره بنې و مومئ همدارنگه تل هڅه وکړئ چې هرڅومره کيږي د پښتو ژبې گرامر ولولئ او دده کړئ ترڅو د جملو په اوږدون بڼه پوه شئ.

د :

په ويو کو بشپړ تسلط او لاس بری :

تاسې که د پښتو د وزرونو په څير نرم غږ ولرئ که د سپرلنيو مرغانو په نسبت خو ځله زيات بڼه او بنکلی غږ ولرئ خو چې له ويو کو سره بڼه آشنایي ونه لرئ او په هغو بشپړ لاسبري ونه لرئ هغه موټروان ته به ورته ياست چې د موټروانئ په مخصوصو جامو کې د موټر ځغلونې په نړيوالو سياليو کې گډون کوی خو په حقيقت کې دهغه موټر په يوه پرزه او کار ونه هم نه پوهيږي. تاسې کولای شئ په مطالعه او تمرين ، مطالعه او تمرين او په مطالعه او تمرين کولای شئ هرويو کی او ترنگ په جمله کې لکه ژابلې هسې په آسانی او مزې سره وژوياست. پرته لدې چې هغه مو له ستوني تيري شي يامو هم له خولې بهر ووځي او ياهم په خبرو کولو کې کومه ستونزه پيدا کړئ...

کله چې تاسې د مطالعې او تمرين په مرسته چې ډير ټينگار پرې وشو په متن لاسبري شولاست تاسې به د متن له لوستلو څخه که څه هم دوه ساعته پرله پسې متن ولولئ ستري نشئ بلکې د پوهې او ځواک دهغه احساس له مخې چې تاسې يې لرئ ستاسې بدن به د خوند او لذت څخه ډکيږي ، په تيره بيا چې د پروډيو سر نور هڅوونکي لاملونه هم ورسره شي نو له تاسې به په ټولنه کې يو پياوړی او باسواده وياند جوړ کړي.

اوس که غواړئ چې په ويو کوله خپله لاسبري او تسلطه خبر شئ نو خپل د ثبت ټايپ مو راواخلي هغه څه چې زه درته ليکم تاسې يې ولولئ او ثبت يې کړئ ډير بڼه نو چمتو ياست:

- : داوونۍ او ورځې دادي: شنبه ، يکشنبه ، دوشنبه ، سه شنبه ، چهارشنبه ، پنجشنبه او دجمعي مبارکه ورځ.

اوس پام وکړئ چې د شنبه ، يکشنبه ، دوشنبه ، سه شنبه ، چهارشنبه ، پنجشنبه په ويو کو کې د ن توري درنه ميم نه دی لوستل شوی؟...

تاسې هڅه وکړئ همدارنگه ستونزې راټولې کړئ او په تمرين او څيړنې سره يې کره او سمې بڼې پيدا بيا يې سره يوځای کړئ او خوڅو ځله يې ثبت او واورئ.

په هر حال داستاسو ژبه ده چې ويو کي سره بيلوي ، او ويو کي بايد ستاسې ژبې ته دوکته ورنکړي .

ر :

مناسبه لهجه او دويلو طرز:

ستاسې لهجه او دويلو طرز بايد د ويو کي له معنی او مفهوم سره په متناسبه توگه تغير و خوري . يا په بل عبارت ددې ترڅنگه چې ستاسې غږ هيڅ ځانگړی او ټاکل شوی حالت نلري بايد وکولای شئ هره لهجه او حالت چې مناسب وي ورکړئ ، دلته نو کابو يو هنرمند جوړېږئ . لاندې مثال ته ځير شئ :

تاسې له خپلې ميرمنې څخه پوښتنه کوئ: هلک ته دا درمل ورکړم ؟

ميرمن مو په اوږدو چيغه کوي: ن.....نه !

يعنې دهغې دا دويلو طرز ددې ښودنه کوي چې هيڅکله هم بايد دا درمل ورنکړي .

او که ستاسې ميرمن په لنډه او معمولي توگه ووايي: نه .

يعنې دا ددې ښودنه کوي چې نه اوس يې مه ورکوه يعنې وخت يې ندی .

اوس فرض کړئ له خپلې ميرمنې سره مو خپل ماشوم ته د درمل په ورکولو کې د نظر اختلاف دی تاسې هم له هغې پوښتنه کوئ: دا درمل ماشوم ته ورکړم ؟ او هغه په پريکنده توگه ووايي: نه !

يعنې په حقيقت کې وایي چې: نع

اوس دهغې دا لهجه تاسې ته څه معنی لري بنسايي مفهوم يې دا وي چې که د ماشوم ته دا دارو ورکړل نوزه به درسره جوړېږم .

بيا هم فرض کوو چې څو وختونه مو خپل ماشوم ته درمل ورکړي دي خو اغيزيې ندی کړی داځل بيا هماغه پوښتنه کوئ ستاسې ميرمن داځل په سره لهجه وایي: نه .

يعنې: پريږده يې نور دا درمل بې اغيزې دي .

وينئ چې يولنډ ددوه تورو لرونکی ويوکی څو ډوله معنی گانې رامنځ ته کولای شي ، په ياد ولرئ هغه متن چې د پروگرام په توگه په واک کې لرئ شايد د ماشومانو لپاره کيسه وي شايد يوه ټوټه عرفاني شعرو وي شايد طنز ، خبر او ياهم د بزگرئ په اړه درس وي . د يادو شوو توکو هريو ځانگړې لهجه او د وييلو طرز غواړي . تاسې کولای شئ په کومه لهجه چې د رحمان بابا شعر لولئ د کليوالي روغتيا په اړه خبرې وکړئ ؟ کولای شئ په هغه مهربانئ

چې د ماشومانو لپاره کيسه لولئ سياسي يا اقتصادي تبصره ولولئ؟ يا هم خبر ولولئ. خو نه نشئ کولای.

زما په نظر د ائنه خبره ده کله چې تاسې يو غم انگيز مطلب يا شعر لولئ په ځان کې لږ کينه راپيدا کړئ او کله چې طنز يا خند وونکی مطلب لولئ په خپله مو هم په شونډه و موسکا خپره وي.

په ياد ولرئ وړاندې هم ټينگار وشو چې کله مو د لوستلو لپاره متن چمتو کړ او په ټولو شرايط سربيره مو متن درک هم کړ نو دا هم بده نده ترڅو چې مطلب ثبت کول شعر يو ځل ثبت کړئ وايې ورئ حتی خو ځله يې ثبت کړئ او هر ځل يې په دقت سره واورئ په لسم ځل به پوه شئ چې له نهم ځله مو ډير بڼه لوستلی دی خو يو به نو هغه وي چې ډير به ستړي يا ست.

س :

په مهمو ويوکو او کلمو ټينگار:

هر متن او مطلب د ځانگړي مفهوم او موخې لپاره ليکل کيږي چې نوموړې موخه او موضوع بايد اوريدونکی ستاسې له خولې واورې. هغه بايد په هغه څه چې ته او ليکونکی يې غواړئ د پوهولو لپاره وړاندې کړئ وپوهيږي.

په همدې خاطر لازمه ده چې په هغه ويوکو او کلمو چې د همدې موضوع او موخې د رسولو لپاره کارېږي هغه که خپله موضوع وي يا داسې څه چې د موضوع له رسولو سره مرسته کوي ستاسې په ټينگار او ادا سره تر اوريدونکو رسيږي لاندې مثال ته ځير شئ:

بريالي له احمد سره په کوڅه کې لوبې کولې.

اوس پورته غونډله څلور ځله ولولئ او هر ځل په يوه کلمه يا ويو کې ټينگار وکړئ او وگورئ چې څرنگه مفهوم تغير مومي:

بريالي له احمد سره په کوڅه کې لوبې کولې

يعني دا چې له احمد سره بل چا په کوڅه کې لوبې نه کولې بريالي ورسره لوبې کولې.

بريالي له احمد سره په کوڅه کې لوبې کولې.

يعني بريالي په کوڅه کې له بل چا سره لوبې نه کولې دهغه لوبې له احمد سره وې.

بريالي له احمد سره په کوڅه کې لوبې کولې.

يعني بريالي له احمد سره په کوڅه کې لوبې کولې بل ځای نه.

بريالي له احمد سره په کوڅه کې لوبې کولې.

يعني بريالي له احمد سره په کوڅه کې لوبې کولې هغوی بل څه نه کول يواځې لوبې يې کولې.

ځير شوی چې ستاسې لفظي ټينگار په اوریدونکي خوډوله اغيز بنډلای سي؟
لاندې غونډله خوځله ولولئ او هرځل په يوه کلمه ټينگار وکړئ:

بالاخره به د جنگ له لمبوڅخه يواځې افغانستان سرلوری راوځي.
وبه گورئ چې د هر ويو کي په پرتله به زيات يواځې د افغانستان په کلمه ټينگار ستاسې له پاره خوندور وي...

۲- لهجه:

مور که دهرې سيمې يو ، که هره لهجه ولرو خو کله چې په راډيو کې خبرې کوو او ميليونونه کسان مو غږ اوري او هغه هم د بيلا بيلو لهجو او سيمو وگړي ، نو مور اړيو چې په داسې لهجه خبرې وکړو چې ټولو ته دمنلو وړ وي.

يو وياند چې په هره ژبه ويندويي کوي ، بايد په هغه په بشپړه توگه واکمن وي ، نه داسې لکه زموږ په هيواد کې بس که پښتون دی که فارسي ژبی خو چې هغه متن ولوستلای شي نور يې فکر ندی چې مطلب اوردو دی که پښتو خو بس وياند يې نور معلوم شوی دی. کله چې يو وياند په سيمه کې په دود ژبه او لهجه خبرې کوي خو د بلې سيمې لهجه ولري نه

یواځې اوریدونکو ته یې د بیان درک گرانیزې بلکې په هغه لهجه پورې به یې زیات اوریدونکي وهم خاندي.

ددې ترڅنګ به دې کمډي لوبغاړو لپاره یو مضمون هم په لاس ورکړي، که باور نه کوی د هندوستان پښتو راډیو، دمسکو، دچین او ځینو نورو راډیوگانو ته غوږ ونیسئ خدا به موراښي. په یاد مووي چې ښایي همدا لهجې دهغې سیمې په لهجو چې هلته هغه راډیو زیاته اوریدل کیږي اغیز وکړي. او د اوریدونکو عادت شي.

زه یوه یادونه غواړم دلته وکړم او هغه دا چې باید ویندوی د پښتو هر ټکي او هر توری سم ادا کړی. اوس په ځینو راډیوگانو او ټلوویزیونونو کې حتی په بي بي سي کې هم داناروغي لګیدلې ده چې فارسي ژبې راځي پښتو خبرونه لولي، ښه فکر وکړئ چې فارسي ژبې کولای سي د ت، ډال، ږ، ڼ، ښ، ږ، خ او ح یا نور توري هسې ولولي لکه چې یو پښتون یې لولي؟ فکر نه کوم... او دا چاره دهغې راډیو محبوبیت کموي ځکه چې ویاند دومره مهم رول لري چې حتی خلک هغه راډیو یا ټلوویزیون په ویندویانو پیژني.

همدارنگه که په ټوله پښتونخوا کې یو پروگرام خپریږي. تاسې یې فرض کړی چې د کروندې په اړه دی او ددې پروگرام چلوونکی په سوچه خوستی ژبه خبرې وکړي یاد ځنډرانه یاد تڼیو یا نورو یا هم د بل ولایت یا بلې لهجې نو په ننګرهار کې یو بزگر به یې واورې خو فکر کوم چې حتماً به یوڅه ووايي چې دا گوره کومه پښتو غږوې زه خو پرې نه پوهیږم همدا سې که د همدغه بزگر په لهجه په تڼیو کې خپرونې وکړي...

۳- له اضافي غږونو او جملو پرته خبرې:

زموږ عادت دی کله چې خبرې کوو او په یو سم ویو کې کې فکر کوو نو د (1) (ا) (اوم) او... په څیر غږونه باسو. زیاتره هم د غوندې لهجې په پیل یا منځ کې د (نو) یا نورو په څیر جملې کاروو. چې د خبرو کولو له موضوع سره هیڅ اړیکه هم نه لري. او پایله یې هم دا وریدونکي سترې کیدل دي. او داسې ښودنه کوي چې ویاند د خبرو لپاره چمتووالی نلري یا هم په وینا مسلط ندی او زیاتره دوخت تیروول دي چې دا چاره به لامل شي چې ډیر ژر خپل اوریدونکي له لاسه ورکړي.

په تیره بیا چې عادت مووي ځینې ورته ویو کې سره د او په وسیله وتړو او تکراري تکراري یې ووايو. که ویاند کراري او سستې خبرې وکړي او د جملو پای هم همدا سې پرېږدي خو نو څه یې کوي هغه خوبه نو له بد هم بد تر شي.

دا په یاد ولرئ ، څه په راديو کې څه په تلویزیون کې څه په اداره او دکار په ځای کې فصیحې روانې او له هه څخه خبرې وکړئ ترڅو مو خبرې اغیزمنې او تاسې هم ددرناوي وړوئ.

۴- له ساه کینلو څخه سمه گټه اخیستننه:

پوهیږئ چې هره دمه او ساه کینل دوي مرحلې لري: یو ساه اخیستننه بله ساور کول. تاسې چې کله هو اخلئ نشی کولای خبرې وکړئ. ستاسې خبرې د سا ایستلو په وخت کې دي یعنې کله چې تاسې ساو باسئ.

تاسې باید په خپله ساه ایستننه دومره مسلط وئ چې وکولای شی له خپلې ساه ایستنې څخه زیاته اندازه استفاده وکړئ. داکار په ډیر تمرین سره شونی دی.

دا تمرینونه کولای شی په کتابونو او نورو لیکلو کې ومومی چې دلته زه نسیم کولای دومره مثالونه درته راټول کړم چې تاسې پرې تکیه وکړئ نو تاسې ډیرې مطالعې ته اړیاست.

خو تاسې له مور سره لاندې جملې هم لولئ:

دا جمله یوه یوه ساه ولولئ:

: لومړنۍ جمله باید لنډه او په زړه پورې وي ترڅو اوریدونکی یې پاتې برخه په ځیرتیا او دقت سره واورې.

داخل جمله لږ اوږدوو:

البته دا چاره ستاسو په سلیقې او ذوق پورې اړوندیږي ممکنه ده دغه لنډه جمله یوه هیجنانی پوښتنه وي او یا داسې څه وویل شي چې اوریدونکی شک او فکر کولو ته اړ کړي

² ډاکټر عیسی ستانکزی: د راډیويي پروگرامونو له کتاب څخه

² د راډیويي پروگرامونو کتاب

يا

که ستاسو په څيرې موسکا خپره وي ستاسو د آواز دوستانه او مينه ناک لحن به له ورايه جوت وي او دا به يو برغولی وي چې ستاسو غلطی پتې کړي ...

تاسې بايد د هر ډول ليکنې لوستلو ته چمتو وئ ، د سا غوڅونکو ، اوږدو جملو ، غوڅو غوڅو جملو او داسې نورو ته . البته فکر مو وي چې کله کله متنونه په اوږدو عبارتونو سربيره سخت ويو کي هم لري . او ددې ټولو سره سره بايد ستاسې د ساه او از څوک وانه وري ، په ټول کې ويلی شو چې بايد په خپله ساه په بشپړه توگه واکمن وئ .
اوس هڅه وکړئ چې دا لاندې مطلب په لوړ آواز ووايئ او هڅه وکړئ چې په هره ساه سره ډير ويو کي ولولئ خور وښانه او سليس . دا کار ستاسې له تنفس سره مرسته کوي . تاسې کولای شئ هر ځل خپل غږ ثبت کړئ او ځلونه ځلونه يې واورئ او خپلې تيروتنې سمې کړئ .

وږمې او ښکې پاکولې او د دروازي ترڅنگ يې غوږ نيولی وو ، بېرته شاته روانه شوه او ټيکری يې ليرې کړ وينيستان يې سم کړل ، او دغولي په منځ کې اوږده و غځېدلې مخ ته يې دواړه لاسونه لپه ونيول ، په ژړا يې له ځانه سره ويل :
دا اکبر څه دشرم لوبښی دی ، کاشکی زما سم ورور وای ، کاشکي يو ځل مې پلار ته راغلی وای او مينه يې ورکړې وای د پلار همد ايو ارمان دی چې يو ځل اکبر وويني ، او ورته وژاړي ...

داد کيسې يوه برخه ده ، کله چې تاسې بل ډول مطلب ثبت کوئ ، بيا اړياست د تورو په ادا کې بل ډول شئ :
مثلاً دا ولولئ او ثبت يې کړئ :

انسانانوله وړاندې څخه کونښن کاوه او تلوسه يې درلوده چې د ځمکې او نورو مخلوقاتو په اړه وپوهيږي ، د همدې موخې لپاره يې له ډېرو وړاندې څخه په څيرنو او موندونو لاس پورې کړيدی چې د ډير څه په موندلو بريالي شوي هم دي ، تردې چې نن د سيارو په موندلو او په هغه کې د ژوند کولو په فکر کې دي ، هواته خپل مالوماتي توکي

⁴ د عبد الله الهام جمالزي د هندي خالونه لنډو کيسو له ټولگې د مساپر کيسې يوه برخه

استوي اود ځمکې مالومات راټولوي. خود اچې د څېړنو په لمرپه لمرپه کې هم پوهانو او ستورپيژانده داسې وسيلې درلودې کله؟، کوم چې پوهان او ستورپيژانده وکي نن ورځ ترې گټه اخلي؟ سرې له حيراني سره مخ کېږي.

تالس د پخواني يونان لوی ستوري پيژندونکی د لمرنيونې (کسوف) له يوې پيښې دمېلاد څخه ۵۸۵ کاله وړاندې وړانده وینه کړې وه، چې داموندنه د تلسکوپ له موندنې تقريباً د ۲۰۰۰ کاله وړاندې خبره وه.

خوپخوانو څېړونکو د تلسکوپ په ځای نور وسايل د لمر، ستورو او سيارو د کچې او اندازې داخيستلو لپاره درلودې.

همدارنگه لمرنی کس چې له ميلاد څخه ۲۶۰ کاله وړاندې يې د لمرپه چورليخ د ځمکې دگرځيدلو خبره کړې وه يوناني ستوري پيژندونکي (آريستارکوس aristarchus) وو، خود هغه وخت زياترو خلکو باور نشو کولای چې ځمکه به هم خوځښت لري ترڅو ۲۰۰۰ کاله وروسته په ۱۷۲۸ کال مالومه شوه چې هغه پيښتيا وييلې وو. جيمز برادلي (James Bradley) انگليسي ستوري پيژندونکي ديولوی تلسکوپ په وسيله جوتنه کړه چې ستوري ډير کرار خوځښت لري ځکه نو ځمکه هم په خوځښت کې ده او د لمرپه چورليخ چورليږي.

همدارنگه د ځمکې د لويوالي په اړه خلکو رنگارنگ فکرونه کول له ميلاد څخه ۲۴۰ کاله وړاندې يوناني ستوري پيژندونکي (آراتوزتنس) د ځمکې د چاپېر په دقيقه محاسبه کار کولو، چې په هغه وخت کې هيچاهم د افکر نه کولو چې گواکې ځمکه به دومره ارته وي ...

خو دا څيزونه يواځې هغه د چا خبره سخت توکي يعنې ادبيات يې کمزوي دي تاسې د تکړه ليکوالو متنونه، سخت، ادبي، سياسي او نور متنونه پيدا کړئ او پرې تمرين وکړئ دا څيزونه کم دي او تاسې نه شئ کولای چې يواځې په همدې تکيه او بسنه وکړئ تاسې پراخې مطالعې وکړئ، او له رنگارنگ ليکنو سره ځان آشنا کړئ.

۵- د غبرآهنګ:

د عبدالله الهام جمالزي د فضايي موندنو له راټولو شوو مطالبو څخه

هر کتاب چې موزره غواړي ولولئ ، هر ډول تمرین چې اړیاست ترسره کړئ. په ورځ کې لس یا سل ځله خپل غږ ثبت کړئ او وایې وړئ. هر څومره چې زړه مو غواړي کار وکړئ. د ویندویې لپاره باید ستاسې غږ خوښ کړ شوی وي. تاسې د اړې د گډگر په شان څرنگه یو متن لوستلئ شی؟ یا به څرنگه د متن په اړه خبرې وکړئ؟ تاسې څرنگه په هغه غږ چې لکه د یو نامنظم ماشین په څیر دئ په چا کې نفوذ کولای شی؟ یواځې یو تود او دښه اهنګ لرونکی غږ کولای شي په اوریدونکي کې نفوذ وکړي.

موږ اوس هم په رادیو او تلویزیون کې ډیر داسې ویندویان لرو چې ډیر بد غږ لري خو اوس هم هغه دي پروگرامونه وړاندې کوي. خو تاسې باید خپل غږ وروزی او وېې ازموئ. زمري او پړانگان ، خرس او مار ، کوترې او خره روزي او هغه هڅوي ترڅو حیرانوونکي حرکات وړاندې کړي. ډیر خلک په زیات تمرین سره داسې حرکات ترسره کوي چې شادي یې هم نشي کولای.

موږک وروزي او په راکټ کې یې هوا ته استوي ، سپی روزي چې څرنگه خپل نوم ولیکي او یا پیانو وغږوي او ... موږ څرنگه پدې ټولو دباور سره سره نشو کولای چې په خپل غږ کې ښه والی راوړلو یا خپلې اشتباه گانې لیرې کړو.

گرانو دوستانو: خپل غږ وروزی. او دخپل غږ په مټ خپل اوریدونکي بلې نړۍ ته یوسئ دا کار ډیر لوی کار دی او ډیر ښکلی.

ښه فکر وکړئ پښتو څومره ښکلی کلمې لري څورمه درنه او خوږه ژبه ده ، داهم راسره منئ بیانو ولې هڅه نه کوئ چې ویندویې یې هم هماغه ډول خوږه او سلیسه وکړئ؟ او بالاخره باید ترټولو ښه ویاند واوسئ.

۶- د غږ حالت:

مایوه ویانده میرمن پیژندله چې بې له مبالغې یې په رادیوگانو او تلویزیونونو کې ترټولو ښه او ښکلی غږ درلود ، خو کله چې به مې یې غږ اوریده داسې احساس به مې کاوه چې ددې میرمنې په سینه دټولې دنیا غمونه پراته دي. دهغې ښکلي غږ یو قسم غمجن حالت درلود چې یواځې د غمجنو متنونو سره لگېده.

هغې به عاشقانه غزلونه ، مرثیې او غمجنې کیسې په جادویې توگه لوستې خو هیڅکله یې هم نه شو کولای خبرونه یا یو کمډي مطلب یا طنز په اغیزمنه توگه ولولي.

دوه هم داسې وياندان وو چې غږونه يې تردې بريده کمډي ته برابر وو چې که مو د ننگيار ناآشنا کوم طنز يا نورو ليکوالو کومه خندنه ليکنه ورکوله هرڅومره چې يې لوستلای تاسې به يې د بيا اوريدلو تمه کولای خو که د ورته يوه مرثيه ورکولای او هغوی لوستلای نو په هغه وخت کې به زه وایم چې خپله مړي هم ورته خپله خدا نشو قابو کولای. ستاسې غږ بايد د ښه آهنگ ترڅنگ له هر ډول ځانگړي حالت څخه پاک وي. ستاسې غږ بايد داسې چمتو وي چې په هره بڼه چې لازمه وي په هر پروگرام او هر رول کې چې وي نو سم او مناسب حالت ورکړي.

۷- د ويلو په چټکوالي (سرعت) کې تغير:

تاسې چې کله د يو متن په لوستلو بوخت ياست، ددې لپاره چې اوريدونکي زيات ځانته راکاږي او هرڅومره يې زيات په ذهن په کې نفوذ وکړي او د ليکوال پيغام ترټولو په سمه بڼه ورسوي بايد لکه يو بالرین هسې عمل وکړي.

بالرین پخپله ځانگړې محدودې کې کله په خپله شاوخوا څرخي، کله منډې وهي، کله درېږي، کله هوا ته پورته کېږي او په همداسې حالاتو کې خپل هنرونه نندارې ته ږدي چې په ټول کې ښکلي او په زړه پورې ننداره وړاندې کوي.

حيرانېږئ مه، زه نه وایم چې تاسې د متن د لوستلو په وخت هوا ته پورته شئ يا په خپل شاوخوا وڅرخېږئ يا هم خپلې پښې تر اوږه واپړئ تاسې د خوځښت په ځای ويو کئ او غونډله لرئ او دخپل اوريدونکي د راکاږلو لپاره اړياست چې کله يې وځغلوئ کله يې کرار کړئ کله يې له معمولي نه هم کرار ولولئ.

تاسې په خپل ورځني ژوند کې په طبيعي ډول دا موضوع رعایتوئ. کله چې غوسه وي او دعوا کوئ په چټکۍ سره خبرې کوئ او په لوړ آواز غږېږئ او کله چې غواړئ يو ماشوم ته نصيحت وکړئ نو په شمير خبرې کوئ او په آرامه توګه ...

لاندې عبارت ژر ژر او يو ډول ولولئ:

کله چې له دغه پياوړي وياند څخه پوښتنه وشوه چې د وياند مهمه دنده څه ده؟ ځواب يې ورکړ: اوريدونکي ته د ليکوال د افکارو په ښه توګه ليرېدونه.

اوس نوموړی عبارت بيا ځلي ولولئ خو وروستی غونډله آرامه او په شمير بيان کړئ:

کله چې له دغه پیاوړي وياند څخه پوښتنه وشوه چې د وياند مهمه دنده څه ده؟ ځواب يې ورکړ: اوریدونکي ته د لیکوال د افکارو په بڼه توگه لېږدونه. اوس فکر وکړئ چې کوم ځل ستاسې لپاره قانع کوونکی وو.

تاسې دخبرو په چټکوالي کې دتغیر په وسیله چې دا هم په خپله یو ډول ټینګار دی کولای شئ مهم ټکي پیاوړي وښایاست او داوړیدونکي په ذهن کې یې بڼه ځای په ځای کړای شئ او همدا خبره ده چې ستاسې د دندې یوه برخه یعنې په بڼه توگه تراوړیدونکي پورې د لیکوال د افکارو وروسول به مو ادا کړې وي. یادونه کوم چې په مهم غونډو او ویو کو ټینګار یو هم په خپله د سرعت تغیر دی. درېتم دا تغیر د فیلم په موسیقۍ کې هم شته دی، تاسې یوه د څار او ټینټې صحنه او بله د سمندر په غاړه د یوې غمجنې جینۍ د قدم وهلو صحنې په یاد کړئ.

اتم:

دغږلوړول او ټیټول:

دغږلوړول او ټیټول بې له شکه ستاسې په غږ کې اغیز لري. تاسې ټول متنونه او ټول شعرونه هسې نه شئ لوستلای لکه یوه گاډۍ چې په هموار سړک په داسې حال کې چې گاډیوان یې هم خوب وړی وي په یو ډول ولولئ. هماغه ډول چې په ځینو ویو کو او غونډو ټینګار پکار دی، دغږ تغیر هم له شک پرته اړین دی. ستاسو غږ باید د اوریدونکي په وجود کې اغیز وکړي. اوریدونکی باید قدم په قدم په تاسې پسې لاړ شي. په متن کې د موجودو خنداگانو سره وځاندي او په خپګانو نو یې خپه سي. ستاسې له متن او لوستونکي مضمون سره باید اوږه په اوږه روان وي او هرڅه چې ستاسې په متن کې تیرېږي هغه هم حس کړي. داستاسې دنده ده چې لکه یو هنر مند بې روحه کلماتو ته روح وبخښئ او هغه په ژوندی توگه داوړیدونکي د غوږونو له لارې تر هغوی وروسوئ. راحۍ بیا هم له خپل ټیپ څخه کارواخلئ دا لاندې غونډله په یو ډول ولولئ.

ددې په انتظار چې څوک ورپرانيزي او ماله دې بلا وژغوري دوره ترڅنگ مې سترگې کلکې پټې نيولې وې. چې ناڅاپه ورد کوڅې دشر او شور په غرونو پرانستل شو او سترگې مې وغړولې چې نه هم بلا وه او نه هم د سپينو جامو اروا.

نه ، نه ټايپ مه بندوه ، داخل همداغونډله راواخله او داخل يې داسې ولوله چې هغه لمړئ برخه يې په ويريدلي غږ ولوله او دوهمه برخه داسې ولوله لکه چې ته هم له هماغسې وخت سره مخ شوی يې ، يوځل ويريدلی يې او بيا د نجات ميندلی دی .
تاسې په دې برخه کې ډيرې کيسې ولولئ ډير بيلا بيل متنونه ولولئ ترڅو بريالي شئ چې د اوريدونکي احساسات هم خپل کړئ ، پدې و توانيرئ هغه څه چې تاسې وايست هغه اوريدونکی هم حس کړي ترڅو په ښه توگه د ليکوال ليکلي تراوريدونکي پورې ورسولای سئ .

نهم:

له هرې مهمې خبرې وروسته ځنډ کول:

کله چې غواړئ يوه مهمه غونډله يا عبارت ولولئ ، او ددې لپاره چې لمړئ جمله موله راتلونکې جملې سره ونه نښلي لږ ځنډ وکړئ .
خپل اوريدونکی وپوهوئ چې غواړئ يوه مهمه جمله ووايست ، اوريدونکی داسې چمتو کړئ او داسې يې ليوال کړئ چې پخوانئ خبره يې په ذهن کې پاتې ده او چمتو دی چې ستاسې راتلونکې جمله هم په ډيره ليوالتيا واورې او په ذهن کې يې ښه پاتې شي .
همدارنگه کله چې مو خپله مهمه خبره وکړه نو بيا لږ شانته ځنډ وکړئ ترڅو مو خپلې مهمې جملې ته چې غوښتل مو بيان يې کړئ بشپړه خپلواکي مو ورکړې وي او د فرصت به د اهم وکولای شي چې هغه جملې او خبرې يې ټولې په ښه توگه په ذهن کې پاتې شي ، او پدې به هم وپوهيرې چې ستاسې دا خبره يعنې ستاسې هغه مهمه خبره چې غوښتل مو په ښه توگه يې ورسوئ جلا وه او دا مخکې وروسته ځنډ هم د همدې جملې لپاره وو ، پداسې حال کې چې هرې خبرې مو شايد ځانگړې معنی او موخه درلوده .

⁶ عبدالله الهام هندي خالونه لنډې کيسې ټولگه د پيريان د لنډې کيسې يوه برخه

مثلاً تاسې غواړئ چې خپلو هیوادوالو ته یوه مهمه خبره وکړئ او مهم مطلب وړاندې کړئ
نو داسې پیل وکړئ:
ګرانو هیوادوالو! ...
دلته لږ ځنډه وکړئ ترڅو اوریدونکی مو خبرو ته تلو سه پیدا کړي. دوام ورکړئ:
نن زموږ په تاریخ کې یوه له ویارونو ډکه ورځ ده ...
لږ ځنډه سره اوریدونکی نور هم لیواله کیږي او نوره یې هم ستاسې دراتلونکو خبرو لپاره
تنده او تلو سه زیاتېږي.
نن هغه ورځ ده چې زموږ هغه پلرونو او نیکونو چې نن یې هم زموږ په رګونو کې ویني
بهیږي دهغوی ویني په جوش راغلي دي ...
تاسې نور اړنه یاست چې دهرې جملې په اول او آخر کې بیا بیا ځنډونه وکړئ بلکې په خپله
پوهیږئ چې نور نو باید مطلب ته په کومه لهجه دوام ورکړم او بې له ځنډه خپلې راتلونکې
خبرې پسې وغزوی.
پام مو وي ځینې وخت چې دکومې ملي ورځې په اړه خبرې کوئ یا هم کومه مهمه مسله وي
او تاسې یې په اړه راپور وړاندې کوئ یا هم مقدمه لولئ چې خبرې درنه په چیغو بدلې نشي
اوریدونکي له ویرې خپله راډیو بنده نه کړي دا چاره پخوا زیاته وه او اوس یواځې په ملي
راډیو ټلويزیون کې دوام لري چې هغه دارتیا په خاطر ده.
په هر حال دا جهادي راډیوگانو او هغه کسانو چې غوښتل به یې دخلکو له احساساتو کار
واخلي هغوی به په راډیوگانو کې چیغې وهلو ته مخه کړه اوس هم زه په یوه راډیو کې یو
ویاند پیژنم چې کله به زه ورسره ستیو ډیو ته لارم نوزه به یې له قواري څخه ویریدلم داسې به
یې له دې جملو سره پهلواني کوله.
زموږ په ملي راډیو ټلويزیون کې ځینې پخواني ویندویان شته چې په دې چاره کې ډیر وتلي
دي او کولای شي هان په رګونو کې ویني په ځوښ راولي چې دا ډیر لوی هنر دی ، خو باید
پام وکړو یو ځل بیا یادونه کوم چې خبرې رانه چیغې نشي او خپل اوریدونکی ونه وپروو.
دالاندې شعر ولولئ چې تاسې یې څرنگه لولئ:
البتہ د استاد ناشناس دویلو طرز پریږدئ هغه له یاده وباسئ داسې حس کړئ لکه چې د
خپل اولسمشر او نورو وطنوالو په وړاندې له ستیج څخه دراډیو اوریدونکو ته وینا کوئ:
زما قندهاره! ... دزمر و وطنه
زما دسرکشو پشتنو وطنه.

خومره ياغي يې ! ... صدقه دسمه
زما دسرکشو توريالو وطنه .

همداسې جملې او همداسې مطالب او همداسې شعرونه راټول کړي او بيا دسرته ټيپ هم
کيږدئ هله يې خو خوځله ثبت او واورئ دهرځل په نسبت بل په احساساتي او ځنډ مراعات
کړي چې څرنگه کيږي .

دغږمتانت:

خپله به مو هم ډير خلک ليدلي وي ، ځينې خلک دي ډيري ژر ژر خبرې کوي ، حتی شونډې
يې سره نه شئ بيلولای چې اوس يې شونډې وتړل سوې که پرانستل سوې . ځينې خلک به
موليدلي وي اوږدې اوږدې خبرې کوي او هرې بلې خبرې ته به يې انتظار باسئ .

دلته يوڅه غواړم ووايم هغه دا چې يوه ورځ يوه غونډه وه ډير خبريالان راغلي وو ، يو
چارواکي خبرې کولې ډيري آرامې خبرې يې کولې له هرې خبرې وروسته به يې يوه دمه کوله
بيا به يې بله خبره کوله . په پای کې ترې دغونډې وياند مننه وکړه ويل يې ډيره مننه چې
خپلې عالمانه او گټورې خبرې مو گډونوالو ته واورولې ، زما دڅنگ خبريال سره وبنوريده
ماته په غوږ شو ويل يې له مورڅخه مننه چې دا درې درې متره خبرو ته مو يې غوږ ونيولو ،
يو عالم بايد په متانت سره خبرې وکړي ترڅو ددرک وړ وي .

تاسې هم بايد که کار مو ويندويي هم نه وي بايد متانت ولري ، جملې او عبارتونه ستاسې
په واک کې دي کولای سئ لکه توپ هسې يې پورته پورته کړي او چټک چټک پرې تير
سئ کولای سئ آرامې يې ولولئ ډيري آرامې يې ولولئ او کولای شئ چې په متانت سره يې
په مناسبه توگه ولولئ او بنکلي لهجه او آهنگ ورکړي .

تاسې ولې ديو متن دژر ژر لوستلو لپاره بيره کوئ ؟ او ياهم دڅلور بيته شعر لپاره دومره
پس پس کوئ خپل کلام ته مو شخصيت او مقام وبخښئ ، پريږدئ چې ستاسې خبرې د
اوريدونکي تحسین او پام ځانته راوگرځوي .

هماغه ډول چې خپل زوی يا خپل کشر ورور مو په پام کې وي چې دروند خوی ولري او ډيره
مينه ناک وي هماغه راز مو خپل غږ ته هم پام وکړي او ښه يې نازوي . ستاسې غږ ستاسې د
شخصيت او بلدتيا ښودنه کوي . خلک هم دهمدې غږ په وسيله پيژني او که هغه دچا خبره

پروپيشنل وياند وئ نو ژوند به مو دهمدي ويندويي په وسيله تيريږي ، نوولې يې بايد ونه روزئ .

پخوا يوه ورځ په کور کې ناست وم راډيو مې نيولې وه ، وياند د کاروان صيب يو ډير ښه شعر غوره کړئ وو ، زه هغه وخت په ليسه کې وم نه په ويندويي پوهيدم او نه هغه وخت ددې څيزونو وخت وو . شعر ډير ښکلی شعروو ، خو کله چې يې لمړئ فرد ختم شو نو وياند په پس پس پيل وکړ راتلونکي بيت يې ددې لپاره چې بيا پکې تيروتنه ونه کړي هغه يې يو ځل له ځانه سره ولوست خو زه ښه پرې پوه شوم او راتلونکي بيت اوريدلوته مې يې نوره ليوالتيا نه درلوده خو کله چې يې په بيت لوستلو پيل وکړ باور وکړئ چې له ډيرې غوسې مې راډيو بنده کړه ، ځکه کوم منظور چې د شاعروو هغه يې يووړ بلي خواته سره گډوډ يې کړ له بلي خوا يې غږ داسې بې متانتته او بې خوږو وو چې تابه ويل په کومه کوڅه کې ولاړ دی او له ځانه سره هغه د چا خبره بابولالې وايي .

که دا ځينې سپارښتنې مو په نظر کې وي او له خپل غږ سره هم ډير کونښن وکړئ ويې روزئ نو دخپل غږ له متانت سره به مو مرسته کړې وي .

خو ... ريښتيا مطالعه او تمرين هيڅکله له ياده مه باسئ .

او په پای کې به يوه بله يادونه هم وکړم هغه دا چې گورئ پام موي اوريدونکي يواځې په دوه وختونو کې غواړي چې جمله بيا واورې يو دا چې په مفهوم پوه نشي بل دا چې خبره ډيره پرې خوږه ولگي .

نور خپله پوهيږي .

دریمه برخه:

دمتونو ډلبندي

ټول متنونه چې له راډيو يا ټلويزيون څخه خپرېږي، بايد يواځې يو وياند ونه لولي بنسايي ځينې داسې متنونه وي چې که بنسځينه ويانده يې لولي داوريدونکي يا ليدونکي خوښ نشي يا هم داسې متنونه وي چې که نارينه يې لولي بنسايي له سره هغه دچا خبره شرم وي. پخوا هم وويل شول ځينې متنونه لکه خندني، ټراجيډي، سياسي، ټولنيز او يانور هريو ځانگړې لهجه او دويلو طرز ته اړتيا لري. چې په خواشينۍ سره به ووايو زموږ په راډيوگانو او ټلويزيونونو کې بس ټول متنونه يوکس يايو وياندياويانده لولي او توپير ورته نه لري.

خو دې ټکي ته بايد پروډيوسران او جوړوونکي ډير ځيرو وي چې بنسايي دداسې بې غورۍ پايله سخته وي او اوريدونکي يا ليدونکي له لاسه ورکړي. ايراني ليکوال حسن شيدا متنونه په درې ډوله ويشي:

۱ نارينه متنونه

۲ بنسځينه متنونه

۳ خنثی متنونه

خو کېدای شي پدې درې ډولونو ځينې نور ډولونه لکه ماشومانه او گډمتنونه هم زيات شي چې ددغه متنونو په نظر کې نيول هم ډير اړين او زموږ په راډيو ټلويزيون کې ورته له سره پام نه کېږي.

ځينې شعرونه شته چې سپرې فکر کوي چې يواځې يې له اکبرايازي څخه واورې نو خوند به ترې اخلي لکه دکاروان، جهاني او يانورو تکړه شاعرانو شعرونه، خو ځينې وخت که هماغه شعر بنسځينه وياندي ته ورکړل شي بنسايي له هغه هم ډير خوند واخلو.

⁷ دافغانستان د راډيو ټلويزيون تکړه او وتلی وياند چې اوس په آزادۍ راډيو کې کار کوي.

د کاروان صیب هماغه شعر چې درانه ایازي صیب ویلی دی (هغه دنگه جینئ) که بنځینه ویانده یې ولولي بنایي پرې وهم خاندو مگرځینې شعرونه که بیا نارینه ویاند ووايي هم همداسې، ځکه یو خو له سره نارینه او بنځینه احساسات توپیر لري بل غږ له هرڅه زیات د شعر په اغیز کې رول لوبوي.

په نثر کې هم باید په بشپړه توګه دا څیزونه مراعات شي، یواځې شعر هم شرط ندی، کله کله زموږ په راډیو ټلوویزیون کې داسې هم شوي دي چې بنځې ته هیڅ ونډه نه ده ورکړل شوې او حتی په هغه پروګرامونو کې چې د بنځینه وولپاره خپریږي هم نارینه ویندويي کوي چې دا د پروګرام په اغیز کې کمی راوړي.

یا هم ځینې وخت داسې شي لکه د آزادۍ راډیو یو پروګرام چې نه پوهیږم اوس به خپریږي کنه (دستور و سیند) واقعاً بڼه پروګرام وو، ډیرو درنو او تکړه خویندو چلاوه، واقعاً بڼه شعرونه یې ټاکل او بڼکلي به یې لوستل، خو کله کله به داسې شعرونه پکې خپاره شول چې نارینه ویاند ته به یې اړتیا درلوده، خو دهغوی ډیرو هڅو او بڼه نیت پدې پرده اچولې وه خو باید په راتلونکي کې دغه څیزونو ته ډیر پام وشي.

د نثر برخه هم داسې ده ځینې متنونه شته چې باید بنځینه ویانده یې ولولي او د نارینه په ویاندۍ سره خپل خوند له لاسه ورکوي، یا هم سرچپه.

د ماشومانو کوم پروګرامونه چې دي باید ویاند د ماشومانو په ژبه خبرې وکړي د احساساتو په ژبه خبرې وکړي.

که څه هم تراوسه زموږ په ټلوویزیونونو او راډیوګانو کې د ماشومانو لپاره پروګرامونه کم دي خو کوم چې شته هم دي د ویندويي کیفیت یې کمزوری دی، د دغه پروګرامونو ویندویان باید داسې خبرې وکړي لکه د ماشومان نازک او خواږه احساسات، لکه دهغوی په ژبه د بېګا کیسي.

خو زموږ ویندویان داسې خبرې ورته کوي ته به وایې چې بڼه لوی لوی گمراهان یې پروګرام گوري او دوی ورته لارښونه کوي، کله هم په تیزۍ خبرې کوي کله یې هغه موسکند لحن له یاده وتلی وي کله هم پیچلي کلمات کاروي. چې ماشومان بنایي په هغه کلماتو له سره ونه پوهیږي یا به هم له مور او پلار نه مرسته غواړي.

یوه ورځ د سلام و وطنداره پروګرام خپریده، د ماشومانو لپاره وو، زما دیوملگري کوچنی زوی هم ورته ناست وو، بڼه ورته ځیروو، هره خبره یې د زړه په غوږونو او ریده، په راډیو کې د ماشومانو په اړه خبرې کېدې، خو کله به چې ماشوم ټنډه تروه کړه (غوسه به ورغله)

نوزه به راډيو ته ځير شوم وياند به چې کله لږ سخته کلمه و کاروله هغه ته به غوسه ورغله او کله به چې وياند وويل چې گلونو ماشومانو يا... نو ماشوم به موسک شو . همدارنگه څو کسيز متنونه ځينې متنونه دي چې څو کسان يې لوستلای شي ، مثلاً د کيسو غونډې متنونه چې راوي هم پکې وي او د کيسو يو يادوه کرکټرونه هم . ياهم کومه ژباړه وي لکه گړدي ميزونه چې بايد بيلابيل غږونه پکې وي . ياهم نور داسې پروگرامونه چې د څو کسانو دخولې ويلي خيزونه پکې لوستل کيږي . خنځی متنونه هم ډير دي ځينې داسې متنونه شته چې که يې نارينه ولولي او که بنځينه په اغيز کې يې توپير نه راځي هماغه يوقسم اغيز کوي چې پدې ډول متنونو کې بيا د پروگرامونو جوړونکي اړندي چې بنځينه او نارينه ويندويان دواړه پيدا کړي .

د غږ تناسب:

په هر ډول متن کې د غږ تناسب ته اړتيا شته ، که تاسې نارينه متن لولئ که بنځينه ، ماشومانه ياهم ټوليزو نو بايد دخپل غږ تناسب مو په پام کې وي . دې ته مو بايد پام وي چې ستاسې غږ بايد له پروگرام سره مناسب وي ، ځينې وختونه لکه په ځينو ډرامو کې تاسې کولای شئ غږ نری يا غټ کړئ خو کله چې سياسی يا اقتصادي متن لولی څرنگه کولای شئ غږ بدل کړئ . داسې هم مه انگيرئ چې تاسې دومره هنرمند ياستئ چې په يو پروگرام کې د دومره ستر کار تر ووده ووتلای شئ . کيدای شي تاسې په څو بيلابيلو پروگرامونو کې دکارپوه په توگه نظر ورکړای شئ ، نقد وکړئ مگر نشئ کولای په ټولو پروگرامونو کې يو ډول ويندويي وکړای شئ . او بالاخره دا چې خپل ځای او خپل غږ وساتئ داسې مه کوی چې کله اوريدونکی يا ليدونکی ووايي: فلانی ښه وياند دی خو کاشکي چې ځان يې نه وای هرکاره کړی . چې دلته هماغه ټکو ته دقت پکار دی چې بايد بنځينه او نارينه متنونه بيل او په خپل ځای ولوستل شي ، ماشومانه متنونه په خپل ځای ، خپله لهجه ، لحن ، طرز او خپله چټکئ سره ولوستل شي او ټوليز هم په خپل .

بنه لیږد:

که څه هم پدې اړه پخوا بحث وشو چې تاسې باید په هغه کچه چې اړینه ده د لیکوال مطلب تراوریدونکي یا لوستونکي پورې ورسوئ، خو دلته یو څو ټکي زیاتول غواړم. په هر پروگرام یا هر هغه څه کې چې تاسې یې دا وریدونکي یا لوستونکي په وړاندې ردئ خو کسانو کار کړئ او زیار یې ایستلی دی، څیړونکي، لیکوال، ایډیټر پروډیسر، کمره مین او یا هم تخنیکرانو او نورو کسانو خو اوریدونکي یا لیدونکي یواځې تاسې پیژني هغه خبر ندی چې ددغه پروگرام، طنز، خبر... د متن لپاره چا څیرنه کړې ده چا لیکلی دی چا ایډیټ کړی دی؟ هغه یواځې پوهیږي چې دا پروگرام فلاني وړاندې کړ فلاني راډیو فلاني ټلوویزیون وړاندې کړ، خو تاسې باید په متن دومره تسلط ولرئ او دومره بنه پروگرام وړاندې کړئ چې اوریدونکي فکر وکړي چې تاسې خپله د متن څیړونکي هم یاست لیکونکي او نور ټول تاسې خپله یاست.

کله چې څوک یو بنسکلی گل گوري نو وایي چې به به عجب بنه گل دی؟ نه وایي چې عجب بنه خاوره ده؟ عجب بنه باغوان دی؟ عجب بنه لمر دی؟ عجبې بنې اوبه دي؟ او... تاسې هم هڅه وکړئ چې اوریدونکي یا کتونکي ووايي چې عجب بنه پروگرام دی او تاسې باید وځلېږئ.

بې شکه تاسې یاست چې د څیړونکي، لیکوال، ایډیټر او نورو ابرو ساتئ او دا ټول په ډیر تمرین او مطالعه سره شوني دي، تاسې چې کله کوم پروگرام وړاندې کوئ وړاندې باید دهغه له لیکوال او پروډیوسر سره خبرې وکړئ د پروگرام په اړه کافي معلومات ترلاسه کړئ

تاسې چې کله یو خبر لولئ یا کومه سیاسي پیښه یا کوم بل پروگرام وړاندې کوئ اوریدونکي باید فکر وکړي چې گواکې خپله تاسې تللي یاست هغه پیښه مو په خپلو سترگو لیدلې ده (تاسې باید خبر ورکړئ، نه دا چې یواځې خبر ولولئ).

کله چې یو خبر لولئ باید داسې یې ولولئ لکه چې تاسې په خپلو سترگو پیښه له نږدې لیدلې ده، څیرلې موده او غور مو پرې کړئ بیایې له اوریدونکو سره شریکوئ، که کومه سیاسي پیښه یا تبصره لولئ باید داسې یې ولولئ لکه یو بنه کارپوه چې خبرې کوي. همدارنگه خندني او تړاټیجیډي متنونه، تاسې که له طنز سره پوره بلد نه وئ، یا یې په اړه معلومات ونه لرئ یا مو چپرته نه وي لوستي بنایي تاسې په هغې کې ناکام شئ.

که تاسې له طنز سره نه وئ آشنا ، دهغه له نازکو ټکو سره له خندنيو کلمو سره او پدې برخه کې مو تمرین نه وي درلودلئ نو وبه نشئ کولای څرنگه چې باید ده هغه ډول به تراوریدونکي پورې مطلب ورسوئ .

خلورمه برخه :

ويندويي په تلويزيون کې :

تاسې به فکر کوئ چې په تلويزيون کې ويندويي ستونزمنه ده ، خو نه داسې نه ده په تيره بيا اوس چې امکانات زيات شوي دي ، که څه هم چې د تصوير د ثبوت ، د حرکتو د کنټرول ، د خپرې د حالت او د کمرو د ځای په ځای کيدلو او نورو لاملونو له کبله په تلويزيون کې د پروگرام ترسره کول يو څه گران دي خو د اهم بايد له ياده ونه باسو چې د تلويزيون کتونکي سربيره پردې چې غوږونه يې کار کوي سترگې يې هم کار کوي ، په همدې خاطر ستاسو د غږ تغير ، د کاغذ کړپ کړپ او حتی ستاسې د ټوخي غږ کېدای شي دهغه پام جلب نکړي په داسې حال کې چې د راډيو د اوريدونکي ټول پام په غوږ کې تاسې ته متوجه وي .

په تلويزيوني پروگرامونو کې د نور او تصويري لوبو ياهم د کامپيوټري ځلاوو ، د عکس او سلايد او ليکنو د بنودلو له کبله ياهم د باران د اوريدلو او د دود د پيدا کولو په څير له نورو تدابيرو څخه په استفادې سره کېدای شي چې د ليدونکي پام ستاسو له غږ څخه بل خوا واوړي . خو په راډيو کې هرڅه په غږ پورې تړلي دي .

دا چې د تلويزيون ليدونکي تاسې نه وينې نو ډير وخت ستاسې د کلمو په صحيح تکرار يا هم د کاغذ او چوکۍ په غږونو هغه د چا خبره سترگې پټوي او کله خوهم له سره د وياند د غږ بدوالي ته هم نه متوجه کېږي .

چې په خواشينۍ سره به ووايو زموږ په تلويزيونونو کې هم يواځې همدې ټکي ته پام شوی او د تلويزيون وياند نو جوړ شوی دی يو هنرمند او د هندي فلمونو هلک .

کله چې د تلويزيون لپاره کوم وياند استخدا ميږي نو بايد سربيره پردې چې غږ ته يې پوره پوره پاملرنه اړينه ده بلکې د څيرې حالت ، د غږو حرکتو او دسترگو د ليدلو قسم ته يې هم بايد ډيره پاملرنه وشي .

د راډيو د وياند د پروجکټورونو له روښانيۍ سره سروکار نشته او تل اړه ندي چې سر له ليکنې پورته کړي او کمري ته وگوري او ياهم ځينې جملې له يادو دده کړي .

همدارنگه د راډيو وياند يوه دا آسانتياهم لري چې د جامو خرابوالی يې د کار خنډ نه کيږي او زړه به يې له جامو سره نه وي کنباله چې له ځان سره ووايي اخ جامې مې غير منظمې نه وي ويښتان مې جوړوي او د کمري په انتخاب کې سهوه نسيم ياهم د ځينو خبرونه ليدونه او يانورې جملې اشتباه ياد ته ونه سپارم.

ځکه نو ویلی شو چې د راډيو وياند يواځې غږ او بس ، هغه اړ دی يواځې خپل غږ وروزي او دخپل غږ د بڼه والي لپاره هڅه وکړي ، او خپل ټول ذده په خپل غږ کې وکاروي ځکه چې د اوریدونکي له ځير غوږونو څخه د تينبتي هيڅ بله لاره نلري .

د راډيو د وياند يو ځنډ اوریدونکی دومره غوسه کوي چې راډيو بندوي ، يو وړوکی ټوخی يې په اوریدونکي داسې بده اغيزه کوي لکه يو بم د کاغذ غږ يې لکه اړه د اوریدونکي په اعصابو کې گرځي .

خو په ټلويزيون کې ډير څه توپير لري چې دهغه لپاره په لاندې بحثونو کې د روښانولو هڅه کوو :

لمړی: د پروگرامونو ډلبندي

دلته هم هماغه د متن بحث ډير مطرح دی ، څرنگه چې متنونه په بنځينه ، نارينه ، ماشومانه او ټوليز ویشلای شو همدغه ډول پروگرامونه هم ویشلی شو .

مثلاً که تاسې له ټلويزيون څخه ياهم له راډيو څخه د پهلوانی دلوبو يو رپوټ اورئ او يوه نازکه جينئ يې وړاندې کوي ، کله چې صحنه هيچانې کيږي او پهلوان خپل ټول زور کوي هغه جينئ به څرنگه وکولای شي په خپل نازک غږ داسې درنې خبرې وکړي که يې کوي هم ستاسې به پرې خندا رانه شي ؟

يا هم ناڅاپه د ټلويزيون په پرده يو بریتو سړی ښکاره شي او ووايي چې غواړي ښځو ته او بدل ور ذده کړي ، او يوه بڼه لويه او سپنيزه ميله يې هم په لاس کې وي پرې وبه نه خاندئ ؟

يا هم دخبرونو په مهال يو اووه اته کلن ماشوم راشي د لويانو په پروگرام کې د کمري مخ ته کيني او سياسی او اقتصادي خبرونه ولولي که څه هم دویندویي ټول اصلونه مراعات کړي ، په بڼه لهجه ، مناسب لحن او د جملو مکثونه او هر څه په بڼه توگه مراعات کړي خوبياهم تاسې به يې په خبرونو باور وکړئ که څه هم ټول دقيق وي ؟

خونه تاسې د پهلوانۍ له لوبو څخه د راپور لپاره مناسبې څيرې او مناسب غږ ته اړتيا لري ،
د پخلي او اوبدلو د پروگرام لپاره هم مناسبو څيرو او غږونو ته اړتيا لري ، د خبرونو او
نورو پروگرامونو لپاره هم همدا سې .
کله چې ليدونکي له تاسې څخه راپور اوري بايد ستاسې د متن ليکوال يې له ياده ووځي
اوريدونکي او ليدونکي بايد تصور وکړي چې هغه څه چې تاسې يې وايست ستاسې
د خپلې څيرنې او فکر حاصل دی .
پس پام مو وي چې هرڅه هم مسولينو او پروډيوسرانو ته مه سپاري ، او دې ټکو ته بايد
پروډيوسران هم په جدي توگه پام وکړي .

دوهم : د څيرې تناسب

تاسې بايد هڅه وکړئ د يو پښتون او يو افغان په توگه هغو کسانو ته چې ستاسې پروگرام
گوري او اوري و بنايست چې تاسې له پښتنو سيمو او افغانستانه خبرې کوئ او افغانان
ياست ، پام مو وي هغه کسان چې ستاسې پروگرام گوري هغه ټول له امريکا څخه ندي
راغلي او نه يې هم له هغو او دهغوی له جامو سره دومره مينه لري لکه تاسې يې چې لري .
کله چې ستاسې پروگرام پښتانه او افغانان گوري تاسې بايد لکه يو افغان او پښتون وئ
ترڅو هغوی مو خپل بولي او د پردې په سترگه درته ونه گوري ، دا دهغوی په واک کې دي
چې بل ټلويزن ونيسي او خبرونه يې و اوري ، بنايي ستاسې له دې پردې توبه يې ښه رانه شي

او که چيرې تاسې د يو کلتوري يا دوديز پروگرام په اړه خبرې کوئ او جامې مو افغاني او
پښتني نه وي هسې مثال به ولري لکه دهغه چا نصيحت چې خپله پرې عمل نه کوي او دا
جوته شوې ده چې هغه بيا اغيز هم نه لري .
خو په هر حال تاسې بايد خپل موډ په ښه توگه سم کړئ مثلاً : مخ ، سن ، رنگ ، دويښتانو
ډول ، مزي توب (چاقي) ډنگروالی او نور ...

درېم :

جامه موبايده له پروگرام سره سمه وي :

ويلاى شو چې هر پروگرام ځانگړې جامې غواړي. ياپه بل عبارت هروياند بايد له خپل اړوند پروگرام سره سمې جامې واغوندي. مثلاً: د خبرونو وياند رسمي جامه، د کلتوري پروگرام چلوونکى ملي او ځايي جامه، د سپورټ چلوونکى آزاده او سپورتي جامه او نور... ولري. که د ډاکټرۍ د پروگرام چلوونکى چې خلکو د ځينو ناروغيو درملونه په گوته کوي له خپل واسکت او گوشۍ سره بنسکاره شي نوښه به نه وي؟. حتى که شوني وي چې بک گرونه صحنې هم مناسبې وي مثلاً که يو ډاکټر په يور وختون يا درملتون کې خپل پروگرام جوړ کړي او هلته خپلو ليدونکو ته درملونه وښايي او د سپورټ د پروگرام چلوونکى له يولو بگالي څخه څومره به ښه وي او ليدونکى به يې ترپخوا زيات پروگرام وگوري او وبه يې مني.

څلورم:

د پروگرام له وخت سره سمې جامې:

ډير کله ما په خپلو تلويزيونونو کې ليدلي دي چې حتى په اوږي کې يې د ژمي جامې اچولې دي په داسې حال کې چې پروگرام هم په اوږي کې ثبت شوى دى او په اوږي کې دادي خپريږي او يا هم په ژمي کې د اوږي جامې اچوي. پام مو وي چې ستاسې د پروگرام ليدونکي هغه مهال ستاسې پروگرام گوري چې له تلويزيون څخه خپريږي او پروگرام هغه مهال له تلويزيون څخه خپريږي چې پروډيوسر او مسولين يې وخت مناسب وبولي. که يو پروگرام په زمري (اسد) مياشت کې ثبت شوى دى او خپريږي د جدي په مياشت کې نو ليدونکى به څه احساس ولري ستاسې هغه جامې چې گوري او دکورنه بهر واورې او يخ گوري، دا همداسې مثال لري لکه د تيرې اونۍ ورځپاڼه هغه څوک نن نه لولي که هر څومره يې مطالب نه زړېدونکي وي ستاسې د پروگرام منع پانگه به هم داسې وي چې نه به وي زړه شوې خو بيا هم اوريدونکى يې نه گوري غواړي تازه تازه څيزونه وگوري. دغه مسلې ته پام اړين دى چې په ليدونکو اغيز کوي او له تلويزيون څخه د نن ورځې د خپري او نن ورځې د خبرونو په خپرېدلو کې هم مرسته کوي.

ستاسې د خپري سمون:

ځينې وخت اړينه وي چې ستاسې په څيره کې خندا او موسکا وليدل شي ، خو ځينې وخت بيا موسکا بيخي هغه د چا خبره عيب وي ، مثلاً تاسې د يو ملي شخصيت د مړينې خبر لولئ او د ټلويزيون ټول کتونکي دومره اغيزمن شوي وي چې سترگې يې نمجنې شوې وي او تاسې د خبر په پای کې موسک شئ يا هم خبر په شوخه لهجه ولولئ نه يواځې به درنه ليدونکي خپه شي بلکه يو ډول سپکاوي گڼل کيږي .

همداراز که يو دخوښئ او خندا خبر يا پروگرام وي تاسې تندي هغه د چا خبره گونځې وي ترپايه مو څيره موسکا ونه ليدل شي اوريدونکي داسې احساس کوي لکه هيڅ چې يې نه وي ليدلي سربيره پدې دهغه زړه دهم مات کړ ، دهغه چا زحمتونه چې ددغه پروگرام لپاره يې ايستلي وو هم په اوبولا هو شول ، ځکه دا پروگرام يوتفريحي پروگرام وو او تاسې يواځې په کتلو او دخپلې څيرې په ډول سره دهغه ټول شور له منځه يووړ . نو د هر پروگرام لپاره ځانگړې څيره ولرئ يا په بل عبارت په خوښئ خوښ شئ په غم کې غمجن .

د توجه جلبول:

تاسې پرته لدې چې دکمرې په مخ کې مطلب يا متن لولئ تاسې د ټلويزيون له لارې د ډيرو خلکو په کورونو کې هم ياست ، دهغوی په کورونو کې له هغوی سره خبرې کوئ ، داسې مه کوئ چې خلک ستاسې له څيرې څخه سترې شي ، يا يو ډول کينئ او يواځې خوله و خوځوئ چې اوريدونکي آخر په خپل ځای کې تنگ شي زړه يې غواړي چې تاسې لږ و خوځيږئ . ددې لپاره چې اوريدونکي مو پرينږدي او ترپايه درسره پاتې شي هسې حرکات ولرئ چې هغوی درته ځير شي تاسې يې له ياده ونه وځئ . خو هسې هم مه کوئ چې هغه مو د متن منځ پانگه له ياده وباسي او يواځې ستاسې د اداگانو سيل وکړي .

پنځمه برخه:

وروستی سپارښتنې:

کله مو چې پورته سپارښتنې ټولې عملي کړې او نور نو چمتویاست چې کار پیل کړئ نو ددې لپاره چې نور په کار پیل وکړئ دا خو سپارښتنې د وروستي یادښت په توګه په یاد وساتئ.

اول: په متن یا هغه څه چې وایاست باید تسلط ولرئ:

پدې اړه پخوا هم خبرې شوي دي خو دلته یوڅه توپیر لري. که تاسې یواځې دیو مطلب ویاند یاست یعنی اړیاست متن ولولئ ، ستاسې ټوله دنده دهغه سم لوستل دي. خو که دکوم پروګرام چلوونکی یاست چې په هغه کې دمیلمه دشتون اړتیا وي ، نوبته داده چې لږترلږه سلام او د پروګرام پیل او د پروګرام معرفي او د پروګرام خدای پاماني درسره ولیکئ او یادېې کړئ. په متن یا هغه څه چې ولولئ او وایاست ستاسې تسلط سل په سل کې اړین دی. په هغه څه سربیره چې وړاندې مو وویل او تاسې هم لږ تمرین وکړ او س وړاندې تردې چې د میکروفون ترشاکینې په متن د تسلط لپاره لاندې ټکي هم په نظر کې ونیسئ:

الف: د لوستلو او لیکلي شوو څیزونو ترمنځ د توپیر تشخیص

لیکوال هغه متن چې تاسې ته درکوي بنایي داسې جملې او کلمې یې پکې ځای کړې وي چې یواځې لیکل کېږي او لوستل کېږي نه. مثلاً لیکوال لیکي: کومو مسلو ته چې پورته اشاره وشوه ، یا هغه څه چې پورته ولیکل شول ،.

داډول جملې ليکوال د لوستونکي لپاره کاروي نه وياندد اوريدونکي لپاره .
ځينې وخت ليکوال په يومتني کې د يوڅيز د توضيح او تشریح لپاره ځينې ضروري يادونې
په قوس کې نيسي مثلاً :
افغانانو نننۍ له وياړه ډکه ورځ (دخپلواکۍ ورځ) په داسې شرايطو کې ولمانځله چې
دهيواد په گوټ گوټ کې ترهه گراقدما ت دوام لري ...
چې دلته ليکوال يواځې يادونه کوي خو تاسې ارياست چې متن وړاندې لدې چې ستوديو
ته يوسئ بايد پوره پوره مو داخيرونه سره سم کړي وي .

ب: نښې ايښودنې

دا په ياد ولرئ چې که غواړئ په متن ښه برلاسي وئ او زيات تسلط پرې ولرئ نو په متن
کې نښې وليکئ .

مثلاً د نقطو په ايښودلو ، ويرگل او سوالیې په څيرنښې کولای شي چې ستاسې په کار کې
هم آساني راولي او هم تاسې وکولای شئ څرنگه چې وړاندې مو پرې غور کړئ په معنی مو
بې ځان پوه کړئ هغسې پرې اوريدونکی هم پوه کړای شئ .
کابو ټول با تجربه ويندويان ځان ته ځانگړې نښې ليکي ترڅو د متن د لوستلو په مهال يې
په ياد وي چې مثلاً جمله څرنگه پيل کړي او يا يې څرنگه پای ته ورسوي او يا هم چېرته په
کومو جملو ټينگار وکړي .

هغه نښې چې په متن کې يې ږدئ سرک ته ورته دي . تاسې که هرڅو په خپلو سالمو سترگو
لاره وينئ خو بيا هم نښو نښانو ته اړتيا لرئ . ستاسې يوه وړه اشتباه د ټول پروگرام د ثبتيديا
خنډه کيږي او څه شېبه به ځنډه کوي بيا به شروع کوي چې هله مو د غږ آهنگ هم تغير کوي
شايد هم چې لحن يا لهجه مو هم فرق وکړي ، چې دا کار بيا په تلويزيون کې يو څه زياتې
ستونزې زيږولای شي .

حتماً په متن کې نښې ځان ته کيږدئ او پدې برخه کې له ليکوال او پروډيوسر څخه هم
مرسته وغواړئ .

ج: نورې خبرتياوې

داهم ډیره بڼه خبره ده چې په هغه څه په خبریدا سربیره چې په متن کې راغلي دي په نورو برخو کې هم خبر شئ، دغه کار به له تاسې سره مرسته وکړي چې ترڅو هرڅومره ژر کولای شئ په متن کې مسلط شئ. ددغه خبرتیاوو ترلاسه کول بیا په هغه پروگرامونو کې ډیر اړین دی چې هلته بشپړ متن نشته او لکه مرکې ډیرې اړینې دي. پدې برخه کې هغه لیکوال یا هغه څوک چې ورسره مرکه کېږي بڼه معلومات درکولای شي.

روغتیا او آرامښت:

کله چې ټاکل شوې وي پروگرام ثبت کړئ تاسې باید داسې پلانونه وکړئ چې په بڼه روغتیا او آرامښت سره ستو ډیو ته لاړ شئ. په ډاډه سره ویلی شو چې ستاسې ستړیا او غوسه په پروگرام اغیز کوي، د ستړي ویاند غږ یاده هغه ویاند غږ چې زکام وي خپل اصلي حالت له لاسه ورکړی وي او د اوریدنکي د خوبښې وړ غږ ندي، مگر دا چې تاسې وغواړئ د یوزکام ویاند رول ولوبوئ! ځکه نو په تیره هغه ویندویان چې هره ورځ پروگرام لري باید بڼه صحت ولري او په بشپړه توګه آرام او هغه د چا خبره عادي وي. یوه تجربه هم داده چې له ویندویي وړاندې د یو یادوه کیلاسونو نیمه گرمو اوبو څښل هم ګټه لري.

دریم: مړښت او وږی توب:

تاسې باید پوه شئ چې په څرنګه معده بڼه کار کولی شئ؟ زه فکر کوم چې په ډیره ډکه معده یا ډیره تشه ګېډه هم نشئ کولای په بڼه توګه پروگرام وړاندې کړئ. خپل ځان وازمویئ په دې اړه هم یوه بله تجربه داده چې وړاندې له دې چې د پروگرام ثبت ته لاړ شئ په اوبو کې لږ د لیمو اوبه وڅښئ ترڅو چې حلق مو وچ نشي.

څلورم: مناسبې جامې:

د مناسبو جامو منظور هغه جامې دي چې تاسې پکې آرامه وئ، تاسې څرنګه کولای شئ چې له نرمې موسیقۍ سره په ډیره آرامۍ د رحمان بابا یو غزل ولولئ په داسې حال کې چې

په بوتونو کې مو پښې له مېخ څخه ځورېږي او تاسې هم ورته نور طاقت نشئ راوړلای او ځان سره کشوئ؟!

پنځم: مناسب وخت

ځینې ویندویان باوري دي او دایې تجربه کړې ده چې له ماسپښین وروسته ویندویي د سهار له ویندویي څخه ډیره ښه ده یاد اچې هغه مهال غږ ډیر ښه آهنگ لري. یا په بل عبارت هرڅومره چې د ویندویي کار له سهاره لیرې کیږي دومره ښه کار کولای شو. ځینې هم وایي چې نه هسې نده خو بیا هم تاسې ځانونه وازموئ.

شپږم: باید پاک او مرتب وو

ښایي تاسې فکر وکړئ چې نو په راډیو کې به دا پاکیزگي څه په درد و خوري ځکه چې هلته مو څوک نه ویني یواځې ته یې او تخنیکر نو که پاکې جامې ونه لرو څه پروا لري. فرض کړئ مازیگر له ادارې ووتلاست غواړئ چکر ووهئ که پاک وئ نو له دغه چکر څخه به ډیر خوند وانه خلی؟

کله چې ستاسې ماشوم یا میرمن پاکه او ښکلې درسته ناسته وي خوښ به نه وئ؟ له دې به تیر شو موټر خو به ډیر ځغلوئ، که په یو ککر او هغه د چا خبره غورازه موټر کې ناست وئ ډیر به ښه احساس ولرئ که په پاک او ښکلې موټر کې؟ که نور باور نه کوئ ورشئ له یو مستري او یوبل کارگر نه پوښتنه وکړئ چې کله یې جامې پاکې وي ښه په خوند کار نه کوي؟

دا خو پریږده چې په تلویزیون کې پاکیزگي شرط ده، بلکې په راډیو کې هم کله چې یو ویاند پاک وي، ښه احساس لري په ښه احساس کار کوي او ښه خپله دنده اجرا کولای شي تاسې به کله هغه رستوران ته تللي یاست چې ډیر ښه روښانه وي ښه هوا ولري او ښه پاک وي هلته که ډیرې پیسې هم ورکړئ او خوراک یې هم څومره ډیر صفتي نه وي خو بیا به هم ښه احساس ولرئ همداسې ویندویي هم ده.

یو وخت کې مې د یو دوست په کور کې یو افغان تلویزیون کتلو، دهیواد یو ادیب چې په ښه معتبره راډیو کې هم کار کوي میلمه وو، دهغه جامې که څه هم پاکې وې خو سمې یې نه وې اچولې او هغه څه چې یې لاندې اغوستي وو په غاړه کې بهر ښکاریدل، که هرڅو به یې ښې

خبرې کولې خو زموږ يې له جامو سترگې نه اوبنتلې او موږ ته يې زور راکاوه چې ولې يې جامې داسې وي .

که خپله يې هم فکر شي خپه به وي ، که دراديو وياند هم وي جامې يې سمې نه وي يو قسم يې زړه هغه د چا خبره کنباله کيږي .

تاسې تراوسه په کوم تلويزيون کې داسې وياند ليدلی دی چې د ډيرو سگرتو دخکلو يا ... له کبله يې غاښونه ژير وي ؟ خو نه به مو وي ليدلی پس تاسې هم نه غواړئ داسې وئ .

او دا له ياده مه باسئ چې تاسې د موږ او سمبل په توگه په ټولنه کې ارزښت لرئ موږ هم تاسې خپروئ او خلک له تاسې نه ذده کوي ، پس مثبت او سپرئ .

اووم: دکار ځای هوا:

بې له شکه د ستوډيو يا دکارد ځای هوا هم ډير اغيزلري . ډيرئ ويندويان په ستوډيو گانو کې په تيره کله چې پرې د ستوډيو د پروجکتورونو وړانگې هم لگيږي خولې کيږي په تيره بيا هم په اوږي کې چې بيا په هغه کچه چې لازمه ده ښه ويندويي نشي کولای .

همدارنگه ډير کله ساړه وي وياند اړ دی چې بخارئ ولري ، هلته که د هغه زنه لږ زيږي نو بيا به يې ويندويي څه مزه ولري .

داتکي هم پروډيو سرانو ته داهميت وړ دی او هم خپله وياند ته .

اتم: آرامه ځای

که په چوکي او دمیز تر شا ويندويي ته کينئ نو پام مو وي چې په ښه توگه په متن تسلط ولرئ .

زما په ياد دي ډير داسې وختونه راغلي دي چې د ويندويي په وخت به مې د چوکي بدلولو ته اړتيا پيدا شوه ، ځکه په هغه چوکي به نو شوم کيناستلای .

يا به هم ځينو چوکيو غچ غچ کاوه چې دغې مسلې به ډير راته کارگران کړ ، خو په هر حال تاسې بايد ډير پام وکړئ وړاندې تر دې چې ويندويي پيل کړئ بايد هرڅه مو سم کړي وي .

نهم: په متن کې موسيقيو کې ته پام

هر کله چې يو پروگرام د اوریدلو لپاره چمتو کيږي نو موسيقي ورسره ميکس کيږي يا پرې زياتيږي چې که تاسې وړاندې له هغې موسيقي واورئ دا به ډيره ښه خبره وي ځکه چې ښايي تاسې له هماغې موسيقي سره سم وکولای شئ خپل غږ ته ډير اغيز ورکړئ. ځينې وخت ويندويان په متن کې هغه موسيقي چې له متن سره خپريږي خپله هم کراره کراره اوري ترڅو خپل غږ ته زيات پام وکړي او هغه ته احساس ورکړي.

لسم: د غږ بيا اوریدل

که هرڅومره تخنيکر په خپل کار کې پياوړی هم وي بيا هم د غږ په ليول کې ورسره ملگرتيا وکړئ. وړاندې له هغه چې غږ نور د خپراوي لپاره لارشي نو يو ځل يې بيا خپله هم واورئ. خو ترټولو د اښه خبره ده چې وړاندې لدې چې ثبت پيل شي نو يوه ټوټه غږ ثبت کړئ او يو ځل يې واورئ. په تلويزيون کې هم د اصلي ثبت له پيل وړاندې خپل غږ او تصوير وگورئ.

شپږمه برخه:

کله مو چې ثبت پيل کړ

کله چې ثبت پیل شو یعنی ستاسې کار وروستی پر اوونه کچ کول نو له هرڅه زیات باید په ځان مسلط وئ.

د ثبت په مهال باید تاسې له ټولو طبیعي او هغو امکاناتو چې په لاس کې یې لرئ ښه استفاده وکړئ او له ټولو هغو استفاده وکړئ ترڅو ښه وځلیرئ.

ویاند که هرڅومره په خپل کار کې استاد وي بیا هم کله چې د پروگرام د پیل علامه ورکول کیږي لږ څه هیجاني کیږي ، خو بیا دغه هیجان ډیر ژر ختمیږي.

تاسې کله چې د میکروفون تر شا کینی باید ټول بهر څیزونه هیر کړئ ، باید ټول فکر مو خپل متن او خپل پروگرام ته وي.

داسې احساس ولرئ چې بس نور نو په ژوندی توگه دادي له اوریدونکو سره یم او هغوی هم هغه د چا خبره د زړه په غوږو راته ځیر دي.

کله چې تاسې په خپل ځان پوره مسلط وئ نو بیا کولای شئ ټول هغه حقونه چې په متن یا وینا کې یې باید ادا کړئ ښه ادا کولای شئ.

لاندې څیزونه هم درسره ډیره مرسته کوي او اړین دي.

اول: ډاډ

کله چې مو ښه تمرین کړئ وي په خپل متن هم ښه لاسبری یاست بیانو د دې ځای نه پاتې کیږي چې تاسې په ځان ډاډ ونه لرئ.

په ښه ډاډ سره ستوډیو ته ننوزئ دا هم په یاد ولرئ چې ټوله ستوډیو او امکانات د دې لپاره چمتو شوي دي ترڅو تاسې پکې خپله ښه اجرا ترسره کړئ.

له اوله ډاډ ولرئ چې څومره کیدلی شي په هغه توگه مطلب ښه ولولئ ، په ټول ډاډ سره ننوزئ او په پوره ډاډ سره خپل مطلب ثبت کړئ.

دوهم: تمرکز ، او پوره پام

دا وروستی پر اوونه دلته نور څه ندي پاتې یواځې دا پاتې دي چې تاسې خپل مطلب په ترټولو ښه توگه ثبت کړئ ، ستاسې وینا ښکلې وي او په ښه توگه د لیکوال منظور تر اوریدونکي پورې ورسوئ پس همدې ټکي ته مو باید پام وي.

دلته باید داسې فکر وکړئ چې هرڅه له ستوډیو بهر پاتې شوي دي یواځې تاسې یاست او هغه مطلب چې ثبتول غواړي.

تاسي ٽول خيزونه بايد له ياده وباسي ترڅو ښه وکولای شي خپل مطلب ته خير شي او ټول تمرکز مو خپل متن ته وي.

يوه ساده لاره هم پدې اړه داده چې سترگې پټې کړئ او څو ژورې ژورې ساگانې وباسي.

درېم: مطلب ته اهميت ورکړئ

هر پروگرام چې جوړېږي ديوي اړتيا لپاره جوړېږي ، او هر پروگرام خپل ځانگړي مينه وال لري تاسې چې ستو ډيو ته لار شي ، پدې ستاسې کار نشته چې دا پروگرام د چالپاره دی؟ د پوهانو ، ماشومانو ، ادیبانو او نورو تاسې يواځې د متن د لوستلو مسوليت په غاړه لرئ پس پروگرام مو ډير مهم دی او ډير اهميت ورته ورکړئ.

همدا تاسې ياست چې کولای شي دهغه پروگرام اهميت زيات کړي نو هلته به بريالی وياندا ياست چې په ښه توگه خپله دنده اجرا کړئ.

دا مو بايد په ياد وي چې هر پروگرام ځانگړي مينه وال لري ، که سپورتي پروگرام اجرا کوئ که روغتيايي يا هر ډول پروگرام تاسې اړياست په ښه توگه يې اجرا کړئ.

څلورم: له اوریدونکي سره خبرې وکړئ

تجربو ښوولې ده چې د ويندويي په مهال بايد هسې خبرې وکړئ لکه له اوریدونکي سره چې مجلس کوئ.

تاسې دهمدې اوریدونکو لپاره مطلب لولئ او يا زيارگالئ نو پدې سربيره چې اوریدونکی بايد هغه څه چې تاسې وايست په يو ځل اوریدلو درک کړي بايد خپل اوریدونکی په خپل ذهن کې انځور کړئ چې تاسې دغه اوریدونکي ته خبرې کوئ ، هله به وپوهېږئ چې په څومره ښه توگه هماغه اوریدونکي ته چې ستاسې په ذهن کې ناست دی او راډيو ته په کلکه غوږ نيولی دی ښه پوه کړئ.

زموږ په راډيوگانو او ټلويزيونونو کې ويندويان هسې خپل مطلب لولي ته به وايي چې د کومې محکمې امر لولي.

په ټلويزيون کې هم داسې سر ښکته اچوي او خپل کاغذ ته ځيروي ، هيڅ دافکر هم ورسره نه وي چې اوس به اوریدونکي زما پروگرام اوري.

ځينې خو هم يواځې د مسولينو له ويرې يواځې د کلمو سمې ښې لولي نور په دې کيسه کې هم ندي چې اوریدونکی به اوس څه احساس لري.؟

په تیره خو په تلويزوني مرکو کې ، وياند هغه کاغذ ته ځيروي چې بل چا ورته ليکلی دی او کله کله خو هم تکرار د بناغلی فلانی او ... کلمې چې په کاغذ ليکل شوي د پوښتنو ترپايه لولي .
خو يو ځل بيا ټينگار کوو چې تاسې بايد په خپل ذهن کې يو اوریدونکی انځور کړئ هغه ته خبرې وکړئ ، دلته به درته پته ولگي چې تمرین څومره اړين دی .

پنځم: له مخاطب سره صميمي اوسئ

ستاسې پروگرام که دهر چا لپاره دی ، د ماشومانو لپاره ، د لويانو لپاره يا هم د پوهانو لپاره بايد اوریدونکی مو په ذهن کې ناست وي او تاسې ورسره په پوره پوره صميميت خبرې وکړئ .

وايي د راډيو يو وتلي وياند به ورسره خپل يو ملگری ستوديو ته بيولو ترڅو هر وخت چې د هغه له خبرې څخه د صميميت او موسکا ليرې کيږي هغه يې پرې غوږونه راکاږي او بيرته يې خپل صميميت او موسکا ياد ته ورشي .

همداسې په تلويزون کې تاسې بايد په پوره صميميت له اوریدونکي يا ليدونکي سره خبرې وکړئ .

بايد اوریدونکی يا ليدونکی داسې وانگيري چې تاسې سربيره پردې چې يو ښه وتلی څوک يا ست بلکه په پوره زړه سوي او صميميت سره ورسره خبرې کوئ .
تاسې خو څه له اوریدونکي سره خپه نه يا ست چې ورته په ترينگلې لهجه خبرې وکړئ ، يا هم هغه وويروئ .

اوداهم له ياده مه باسئ چې کله تاسې د مايکروفون يا کمري مخ ته کيनाستلاست نو بايد په اوریدونکي يا ليدونکي خپل وياړ هغه د چا خبره وپلورئ .

ډيرکله اوریدونکي يا ليدونکي وايي : ياره فلانی وياند څومره ځان ته په غوره کې دی .

شپږم: د شاوخوا حرکاتو ته نه پاملرنه

دويندويي په مهال ښايي په هغه متن ، نښانو او سپارښتنو سربيره نور حرکتونه او پيښې هم ستاسې نظر جلب کړي ، چې دا چاره د راډيو په نسبت په تلويزيون کې ډيره شونې ده .
ځکه چې د تلويزيون په ستوديو کې د ستوديو له څراغ او تخنيکر پرته نور کسان هم شته ، لکه دصحنې مدير ، ليکوال ، پروډيوسر يا کتونکی .

د کمرې چلوونکي هم له خپلو مسولينو څخه په گوښي کې معلومات اخلي چې کمره څرنگه کړي نو دهغوی څراغونه هم کله مړه او بل شي چې دا پيښې بايد ستاسې په تمرکز اغيزنه وکړي ، تاسې ددې په څنگ چې د کمره حرکت څارئ او نورې اشارې هم اخلي بايد اجازه ورنکړئ چې دا څيزونه مو په پام بل خوا کړي .

په راډيو کې هم همدا سې ، تاسې چې کله خبرې کوئ او د ستوډيو له څراغ پرته نورې باريکۍ هم شته چې ستاسې پام بايد ورته وي ، خو دا څيزونه بايد ستاسې په کار کې هيڅ اغيز هم ونه کړي .

يا لنډه به ووايو چې هيڅ حرکت بايد د کار په مهال ستاسې پام بل خوا کړي . چې دا چارې زياتره د تخنيک له کوټې څخه چې د دوه بڼينو په وسيله له ستوډيو څخه هم بيل دي ترسره کيږي ، زياتره وخت هلته له تخنيکرانو سره خلک ناستې ولاړې کوي چې بڼايي تاسې ته لاس هم وڅوځوي ، او که درسره شوخي لري نو هلته خو نو بيا څه کوي . او لکه له ستوډيو بهر که پروگرام وړاندې کوئ يا د کوم پروگرام ويندويي کوئ نو هلته بيا دا حرکتونه زيات ليدل کيږي ، چې که تاسې په ځان بشپړ باور ولرئ نو دا څيزونه بيا ستاسې په کار اغيزنه شي کولای .

خو تاسې بايد يواځې په هغه څه چې درکړل شوي دي لکه متن ، د څراغ بليدل او مړه کيدل او يا نور د پروگرام د پيل او پای نښانې په نظر کې ولرئ نه بل څيز .

اووم: حرکتونه

تاسې کې د تلويزيون د کمرې په وړاندې متن لولئ ددې ترڅنگ چې د يو مړي غوندي بايد متن ونه لولئ بلکه دا هم نشئ کولای چې دخپل حالت ته بدلون هم ورکړئ .

خو زما وړانديز دادی چې په راډيو کې هم بايد له پيله ترپايه خپله يوډول بڼه وساتئ ځکه دا چاره ستاسې په غږ کې سل په سل کې اغيز کوي .

کله چې تاسې غوسه وئ نو ټول اوريدونکي په آسانۍ سره کولای شي ستاسې په غږ کې په غوسه پوه شي .

اوپا کله چې تاسې طنز لولئ کولای شئ لاسونه وڅوځوئ او يا هم ولي پورته واچوئ چې دلته تاسې لکه يو هنرمند هسې کار ته اړتيا لرئ .

يو بل خيز چي دلته يي يادول مهم دي هغه داداي چي تاسي بايد دلانگ شات ، يا ميديم شات تصويرونو په مهال چي کله مو پښي هم ښکاري بايد ډير پام موي چي له پښو سره زيات احتياط وکړي چي درنه پرانستي پاتي نشي .

اوومه برخه:

راپور او مرکه

که څه هم مرکه پخپله یو ډول راپور او راپور هم غالباً له مرکې سره مل وي ، خو له دې دواړو څخه هر یو په راپور او ټلويزيون کې ځانگړی ځای او مفهوم لري چې موږ هم همدغه اصل ته په پام سره مخ په وړاندې گامونه اچتوو .

که ځينې ملگري وايي چې آسانه کار په راپور او ټلويزيون کې مرکه ده خو په لږ پام سره به دې پایلې ته ورسېږي چې هغه هیلو او تمو ته په پام سره چې له یوې مرکې څخه کیږي نو بیا به هم څیر شي چې د ډله ایزو رسنیو یو ترتولو مهم کار هم مرکه ده .

یوه دقیقه مرکه کولای شي حیرانوونکې پایلې په لاس درکړي او واقعي پوښتونکي یا مرکه کوونکي باید د ډیر معلومات ولري .

په پرمختللو هیوادونو کې د هرې برخې لپاره ځانگړي خبریالان روزي لکه: جنګي خبریالان ، هنري ، اقتصادي ، سپورتي او نور ځکه نو هر خبریال هر کاره نه جوړېږي او پخپله ځانگه کې کافي معلومات ترلاسه کوي .

ځينې هغه استادان وايي چې د تحقیق یوه ترتولو بڼه لاره مرکه ده . مرکه د اطلاعاتو د ترلاسه کولو لپاره ډیره بڼه او ساده لاره ده .

ځينې داسې کارپوهان شته چې ځينې مطالب نشي کولای وليکي خو په آسانی سره کولای شي په مرکې کې یې ووايي او همدارنگه د لیکلو په وخت پام هم زیات کوي .

ځکه نو څوک چې د راپور ټلويزيون یا هم نورو مطبوعاتې دفترنو لخوا د مرکې لپاره استول کیږي دهغوی دنده د متن له لوستونکي څخه سخته ده .

مرکه کوونکي اړ دي چې هسې اخلاقي او علمي وړتیاوې ولري چې هغه چا سره چې مرکه کوي داسې صمیمي او د اعماد رابطه ټینګه کړي چې هغه شوق ، هیجان او د مسولیت احساس وپاروي .

مرکه په حقیقت کې یو شفاهي او دقیق پوښتنلیک دی چې هیڅ د شک ټکی نه پرېږدي او د اطلاعاتو د ترلاسه کولو لپاره ډیره کاریدونکې لاره ده .

مرکه په دوه بڼو ترسره کیږي:

اول: له وړاندې ټاکل شوې وي

دا ډول مرکه معمولاً د موضوع په همغږی او له پخوانی ژمنې سره سم ترسره کیږي .

دوهم: ناڅاپي

ناخاپي مرکې چې کله ورته گزارش هم ویلی شي څوک چې ځواب ورکوي د حاضرینو له منځ څخه غوره کیږي له مکاني نظره هم دا ډول مرکه په دوه برخو ویشلی شو .

الف: په دننه ځایونو کې (پلاتو)

ب: په بهر ځایونو کې (لوکیشن)

هره مرکه یا گزارش که د وخت او هغه لگښت له مخې چې پرې راځي گټوره نه وي نو بې گټې ده .

د هر پروگرام د پوښتونکي ژبه د زرگونو بلکې د میلیونونو خلکو ژبه ده . ځکه نو کومې پوښتنې چې مطرح کیږي باید په ډاگه او روښانه وی او هڅه وکړي چې مناسب ځواب ترلاسه کړي .

ښکاره خبره ده چې هره مرکه باید یوڅه اوریدونکي ته وروښيي او یا لږترلږه د مطرح شوې پوښتنې ځواب ترلاسه کړي . مرکه کوونکی که له چارواکي سره خبرې کوي نو ښه خبره ده چې د ډیرو په خیر اغېلي او تشریف مور او پر په ځای ډیر ځیر و اوسي چې د مرکې حق ادا کړي .

ډیر داسې مرکه کوونکي شته کله چې له چارواکي سره مرکه کوي ، نو خپله ورته کیني هغه بې خوشی کړی وي چې څه وایي هغه وایي ، خپله ځان ته لا د پوښتنې جرات هم نه ورکوي چې د اوریدونکي پداسې وخت کې له مرکې ښه نه راځي .

یا هم د وړوکوالي احساس کوي ، خبرې په مهرباني وکړئ ، که ممکنه وي او ... کلمو پیلوي چې هم ځان وړوکی کوي خو په حقیقت کې ورسره میلیونونه کسان چې د هغه پروگرام اوري یا گوري هم وړوکی کوي .

خو له عامو خلکو سره په کوڅه او بازار کې هسې پوښتنې کوي ته به وایي چې خپله د ریاست جمهوري له مانئې څخه راوتلی دی او یو ډول احسان په مرکه ورکوونکي اچوي .

کله چې له کوم مجرم سره هم منځ کیږي هسې چلند کوي ته به وایي چې خپله یې په معصوم او پاک دی هیڅکله هم ترې خطا نه کیږي ، یا هم قاضي دی .

دلته څو ټکي یادول غواړو

اول: د هر ډول خبرو اترو لپاره باید ستاسې کلتور ، خبراوی او جامه مناسبه وي یا په بل عبارت ستاسې شخصیت باید د مرکه ورکوونکي له شخصیت سره په بشپړه توگه برابر وي ترڅو ښه وکولای شئ هغه مو په آسانی سره ومني او ستاسې شتون سپکاوی ونه گڼي .

يو شل کلن ځوان چې رنگارنگ کميس او ډولي پتلون يې اچولي دي نشي کولای په هغه توگه چې لازمه ده له ديني شخصيتونو او علماوو سره اړيکې ټينگې کړي ، او هغه د چا خبره هر اړخيزه مرکه واخلې .

دوهم: د هغه ځای چې پکې مرکه کوي دود او آداب مراعات کړي ، او د مرکه ورکونکي گروهنوته احترام او پام وکړي .
که کوم مسجد يا کور ته ولاړ است چې خلک هلته بوټونه دننه نه وړي تاسې هم خپل بوټونه بهر ته يو سي .

هغه ټکي چې بايد پرې وپوهيږئ
اول: مرکه کوونکی بايد پوه شي چې ددغه مرکې موخه څه ده
دوهم: د مرکې پيل بايد داسې وي چې هم د اوریدونکي پام جلب کړي او هم يې موضوع گوتو ته ورشي .
مثلاً: پدې ورځو کې داسې ويل کيږي چې ... البته دا موضوع ...
- څه موده وړاندې چارواکو وويل چې ... خو هغه څه چې نن ورځ پښيږي د چارواکو د څرگندونو خلاف دي ...

دریم: پوښتنې بايد لنډې دقيقې او روښانه وي . هره پوښتنه بايد په ترټولو لنډې جملې کې بيان شي او په عين حال کې بايد بشپړ بيان ولري او روښانه وي .
روښانه پوښتنه کولای شي روښانه ځواب ترلاسه کړي . ځکه نو ښه خبره ده چې ټولې هغه برخې چې پوښتنه پکې شته ده بايد جلا شي ، البته کله کله داسې هم پښيږي چې مرکه ورکوونکی د څو پوښتنو ځوابونه په يو ځل وړاندې کوي .
که تاسې د هرې ساده پوښتنې لپاره اړ شئ چې سمه جمله پيدا نه کړئ او يا هم بشپړ وونکې نه وي نو هم به مرکه ورکوونکی داسې وانگيري چې تاسې نه مطالعه لرئ او نه هم پدې اړه در سره پوره معلومات شته .
څلورم:

پوښتنې بايد له اوله يعنې له مهم ټکي ترپايه په منظمه توگه مطرح شي يو به هغه وي چې تاسې به اړياست چې يوه فوري پوښتنه وکړئ يعنې داسې څه وويل شي اوریدونکو ته يې روښانول اړين وي .

او ياهم يوه پوښتنه ډير اوږد ځواب وغواړي ، خو بيا هم تاسې بايد هڅه وکړئ چې لومړئ مهمې مسلې وپلټئ او په تدريج سره ورو مسلو ته راشئ .

پنځم:

پام مو وي هغه څه چې مرکه کوونکی وايي چې ستاسې د پوښتنې ځواب وي نه داسې چې تاسې له اسمانه خبرې کوئ او مرکه کوونکی مو له ځمکې څخه په بابولالو سرو وي .

زياتره وخت مرکه کوونکی هڅه کوي ستاسې له پوښتنې څخه ځان بلې خواته کړي ، په تيره هم چارواکي ياهغه څه څوک چې پرې نيوکې شوې وي ، تاسې بايد اجازه ورنکړئ چې له پوښتنې مو ليرې شي .

شپږم:

د مرکه ورکوونکي ځوابونو ته ځير و او سئ ځکه چې ډيرې پوښتنې داسې پيدا کيږي چې له اوريدونکي سره پاتې کيږي ، او ستاسې ورته پام نه وي شوی .

يو اڅې په هغه پوښتنو چې ستاسې په کاغذ ليکل شوې دي پرې بسنه مه کوئ ، هڅه وکړئ ډير معلومات تراوريدونکي پورې ورسوئ او هغه موخه چې تاسې يې د مرکه په ترسره کولو کې لرئ تر ډيره ورته ورسيرئ .

اووم:

کله په ډيره ځيرکي سره کولای شئ ځينې ځوابونه تکرار کړئ مثلاً يو چارواکي په خپله مرکه د دې پوښتنې په ځواب کې وايي:

- بناغلی ... ستاسې رسندويي او تبليغاتي اړخ کمزوری دی فکر نه کوئ چې د رسنيو له لارې تبليغات به هم د ښار په پاکولو کې مرسته وکړي ؟

- بلې دې مسلې ته هم بايد پام وشي .

تاسې کولای شئ دده ځواب بېرته تکرار کړئ .

- بلې دې مسلې ته هم بايد پام وشي ! نو لدې داسې څرگنديږي چې پخوا ورته پام ندی شوی ؟

ياداسې نور ...

داهم په ياد ولرئ چې د مرکې له موخو څخه يوه داهم ده چې هغه ټکي چې تراوسه ورته پام ندی شوی دهغه يادول او هغې ته پام جلبول دي .

مرکه يواځې د طلوع تلویزیون په څير د نيوکو د ټولگې معنی نه لري .

اتم: خپل معلومات هم د پوښتنې په چوکاټ کې واچوئ ترڅو له مرکه کوونکي سره د لازياتو معلوماتو په برسيره کولو کې مرسته وکړئ.

يو به هغه وي چې مرکه کوونکي په هغه اړه معلومات ونه لري نو بيا کولای شي په اړه يې تاسې خپله معلومات وړاندې کړئ او ووايئ چې دهغه معلوماتو له مخې چې د دغه پروگرام خپرونکو په لاس راوړي دي.

نهم:

بلې خواته لاړ نشئ، که څه هم ډير احتمال د مرکه ورکوونکي دی چې بلې خواته لاړ شي خو تاسې بايد ډير ځير وئ چې هغه هم په بشپړه توگه کابو کړئ څه وار خوددې شو چې تاسې خپله هم په بله ولاړ شئ.

لسم:

داله ياده مه باسئ چې ستاسې پروگرام د ټولني بيلابيلې پرگنې گوري او اوري. ځکه هم نو ډېر روښانه او د پوهاوي وړ ځواب ته اړتيا لرئ.

مثلاً که د کورجوړونې په اړه خبرې کوئ يا هم د اقتصادي مسايلو په اړه خبرې کوئ مرکه کوونکي فيصديو ته مخه کړي، او يواځې وايي چې سړ کال د تير کال په نسبت دومره فيصده زياتوالی لرو دومره فيصده کموالی لرو چې د څلورو کلونو وړاندې په نسبت دومره زياتوالی يا کموالی کيږي نو اوريدونکی او ليدونکی به ورته يواځې موسک شي نور به پدې پوه نشي چې نو دقيقاً څومره لاسته راوړنه لرو، چې دلته تاسې د مسوليت په نه درک يا په کمزورئ تورن کيږئ که څه هم تاسې به پرې ښه وپوهيږئ.

دلته بايد تاسې بيا پوښتنه وکړئ چې مرکه کوونکي درته بشپړ او روښانه ځواب وړاندې کړي چې دومره کورونه مو جوړ کړي دي يا دومره لکه، ميليونه يا ميليارډه افغانئ عايد لرو چې د تير کال عايد مو دومره ميليونه يا ميليارډه افغانئ وو.

او بيا وروسته دا پوښتنې هم مطرح کړئ چې دا کورونه چيرته جوړيږي؟ چاته به ورکول کيږي؟....

دا هغه پوښتنې دي چې ستاسې اوريدونکی يا ليدونکی غواړي پرې وپوهيږي، پدې صورت کې به مرکه کوونکي هم دقيق شي او هغه د چا خبره لافو ته به نه مخه کوي او په خپل قول به هم بيا ولاړ پاتې کيږي.

يوولسم:

د مرکه ورکونکي نوم او دنده په بشپړه توګه یاد کړئ. مثلاً... بناغلی ډاکټر... د... مشر یا هم. بناغلی جنرال... د... قوماندان....

کله چې تاسې دهغه نوم اخلئ هغه ویاړ کوي او یوڅه احساس هغه د چا خبره پکې زیاتیري او بې شکه ستاسې په پوښتنو هم اغیز کوي.

که مرکه اوږده وي نو دا نوم یو یا دوه ځله تکرار کړئ ترڅو هغه کسان چې په نیمایي کې له مرکې اوریدلو یا لیدلو سره یوځای کیږي هم پدې پوه شي چې څوک دی او څه کاره دی.

دولسم:

ستاسې په لږ بې پروايي سره د مرکه ورکونکي زیاتي خبرې له اصلي ځواب څخه څو چنده زیاتیري.

مورډیر دا عادت لرو کله چې دخبرو لپاره فرصت پیدا کوو ډیر په جزیاتو خبرې کوو او د تملق کلمې ډیرې کاروو یا هم ځان ستایو او کله هم له دغه فرصت څخه د راتلونکو مرکو دا احتمال لپاره کاروو.

ډیره پښیږي چې د مرکه ورکونکي ټول ځواب یواځې یوه لنډه جمله وي خو هغه په سلام او د شعر او حدیث په ویلو او د پروګرام له کارکونکو څخه په ډیرو منننو سره ډیر وخت تیر کړی وي.

کله هم دغه زیاتي ویناوې ایډیټ کیږي خو هرکله هم نه وي.

دیارلسم:

تاسې هم له ډیرو منننو او ژورو ښه راغلیو څخه ډډه وکړئ او اصل مطلب بیان کړئ، ځکه چې له بل هرچا تاسې خپله ښه پوهیږئ چې د راډیو ټلوویژن وخت له هرڅه مهم دی.

څوارلسم: که کوم ځواب ستاسې په خوبه نه وي نو په ډاګه مه وایاست چې زه نشم کولای ستاسې دا ځواب ومنم ځکه... دا چاره له مرکه ورکونکي سره ستاسې د ټکر په معنی ده او

ښایي بیا ونشي کولای چې په زړه پورې مرکه ترلاسه کړئ.

تاسې خپل مخالفت داسې هم بیانولای شئ.

- ماتراوسه فکر کاو...

- ستاسې دا دلیل د ډیرو هغو کسانو لپاره چې تراوسه یې زما په خیر فکر کاوه چې

.... دپام وړدی ... خو

پام موی چې تاسې مرکه کوی نه مباحثه، تاسې له هغه څخه پوښتنې کوئ او هغه خپل نظر وایي که سم وي که ناسم.

دامو باید په پام کې وي چې تاسې یواځې د پوښتنې حق لرئ او د ځواب حق له مرکه ورکوونکي سره دی او تاسې اړ نه یاست چې هغه له خپلې عقیدې واورئ نه ستاسې دنده داده.

پنځلسم:

دهغه پوښتنو له مطرح کولو څخه چې ځواب یې معلوم وي ډډه وکړئ، مثلاً تاسې له چا پوښتنه کوئ: چې ستاسې په نظر حجاب بڼه دی؟

شپاړسم:

کله چې مرکه ورکوونکي خبرې کوي باید ستاسې پام هغه ته وي. تاسې له هغه پوښتنه کوي او دا طبیعي ده چې هغه تاسې ته ځواب وایي او هیله لري چې تاسې یې ځواب ته ځیر وئ. ځینې ویندویان په مرکه کې یواځې هماغه لیکل شوي کاغذ ته گوري او بس دې ته انتظار وي چې څرنگه مرکه ورکوونکي وروستی جمله ووايي نو خپله بله لیکل شوې پوښتنه مبارکه مطرح کاندې.

اولسم:

د ځینو کلمو او جملو په معنی کې ځیر و اوسئ. ډیر کله داسې کیږي چې سخت ویو کي کاروي یا داسې اصطلاحات کاروي چې هر څوک یې معنی نه پوهیږي. دغه ډول ویو کو او اصطلاحاتو ته مو ډیر پام وي ځکه چې له هر چا سره فرهنگونه نشته چې ستاسې دانگلیسي او عربي مبارکې کلمې وژباړي چې دا به څه معنی لري؟ چې دا بحث هم هغه بحث ته راجع کیږي چې وړاندې مو وویل تاسې باید په یاد ولرئ چې ستاسې پروگرام د ټولني هره طبقه او پرگنه گوري باید دهغوی په ژبه خبرې وکړئ. اتلسم:

ډیر کله مرکه کوونکي دهرې پوښتنې په سر کې وایي: وبخښئ که پدې اړه هم معلومات ورکړئ یا مهرباني وکړئ...

کله چې یو څوک ستاسې بلنه مني او له تاسې سره مرکه کې ته حاضرېږي نور دې ته اړتیا نشته چې تراخه ترې بخښنه وغواړئ او دومره ډیره مهرباني پرې وکړئ چې اوریدونکي یا لیدونکي سترې کړئ!.

یا هم له چارواکو سره په مرکه کې وایو:

محترم وزیر صاحب! ... که مهرباني وکړئ...

کیدای شي پدې اړه زموږ اوریدونکو ته معلومات ورکړئ چې...

ياهم و ايو چې زموږ ځينو اوريدونکو غوښتنه کړې چې تاسې ورته د... په اړه ووايست. هرڅوک خپله دنده لري، که وزير دی که ولسمشر دهغه دنده ده چې دخپل ملت لپاره خدمت وکړي او په کومو برخو کې چې تاسې ترې پوښتنې کوئ هغه خپله دغه ځوابونو ته حاضر شوی دی اوس نو دادومره بخښنې څه معنی لري، چې دا چاره ستاسې په جرات او هغه موخې چې غواړئ يې تراوريدونکو پورې ورسوئ ستاسې دناکامی لامل کيږي.

ډير کله مې په خپلو راډيوگانو او تلويزيونونو کې اوريدلي او ليدلي دي چې له ښاروال صيب څخه خلک غوښتنې لري، او کله چې په مرکو کې هم حاضرېږي نو مرکه کوونکي ترې بخښنې غواړي او مهرباني پرې کوي.

داد هغه دنده ده چې د خلکو په غوښتنو عمل وکړي که هغه هم نشي کولای نو خپل دلايل وړاندې کوي په موږ يې څه چې ورته ووايو که مهرباني وکړئ او لطف وکړئ...

البته زما منظور داندی چې موږ د نو له خلکو سره په ترڅه لهجه مرکه کوو او داسې کلمې کاروو چې نه يواځې په مرکه کوونکي ښې نه لگي بلکې د اوريدونکي غوسه هم وپاروي. نولسم:

که داسې احساس کوئ چې دا کومه مرکه چې کوئ يا هغه متن چې لولئ ستاسې دکاري او مطالعاتي زمينې سره اړخ نه لگوي مه يې منئ.

وړاندې مو هم وويل چې هڅه وکړئ په هغه موضوع چې بحث پرې کوئ ښه پرې مسلط وئ. شلم:

اجازه مه ورکوئ چې مرکه ورکوونکی مو موضوع تکرار کړي.

موږ زياتره عادت کړی دی چې يوه موضوع په ډيرو خبرو کې تکراروو که څه هم يو مجلس او يوه ناسته وي. نو تاسې خپل وخت اودمرکې اهميت ته په پام سره مرکه کوونکی مه پرېږدئ هغه مطلب چې پخوا يې بيان کړ بياهم ووايي.

يوويشتم:

د مرکه ورکوونکي له احساساتو او د بيان له آلو سره پام کوئ. ډير داسې کسان شته چې په خپلو خبرو او چالاکیو سره خلک ترخپل اغيزلاندې راولي او څه چې يې زړه غواړي هغې خواته يې بيايي.

په ياد مې دي، زموږ د ولسي جرگې يو وکیل ډيري په ناز خبرې کولې، که څه هم دهغې عادت په ناز خبرې کوي، خو خبرې يې ښې او پخې وې، واقعاً زما په اند هماغه حقيقت

وو. مگر یو بل وکیل په شور او هیجان سره خبرې کولې د خبریالانو راپورونه یې تراغیز لاندې راوستلي او لومړیتوب یې گټلی وو. دوه ویشتم: خپل نظر له ځان سره وساتئ او یواځې د مرکه کوونکي نظریه اهمیت ورکړئ مثلاً:

- بناغلی... ټول پوهیږي چې... په دې اړه تاسې څه فکر کوئ؟

نو څه فکر به کوي، کله چې ته ورته ځواب هم په مخکې وایې نو بیا څه اړتیا ده هغه خوار پرې انرژي ولگوي که بیا ډیر جزوي له بلې پوښتنې سره یې وتړئ او په بله توگه یې ځواب ترلاسه کړئ.

یا هم وایو چې: بناغلی... ستاسې نظر د هغه افغانانو په اړه څه دی چې په بهر هیوادونو کې میشت دي او خپل هیواد ته د ستندلو ډیره مینه هم لري خو امکانات ورته برابر ندي. هغه خوار به هم وایي چې هو ولا زړه یې غواړي خو امکانات برابر نه دي خو موږ کونښن کوو.

لدې به هلته ښه وه چې تاسې پرې دا هم ورزیاته کړې وای چې تاسې هم کونښن کوئ خو بیا هم په بشپړه توگه امکانات ندي برابر شوي چې هغوی خپل هیواد ته راستانه شي. دوه ویشتم: د پوښتنو د برابرولو په مهال هغه پوښتنې چې تاسې پوهیږئ د مرکه کوونکي غوسه پاورې اخرته پرېږدئ.

په داسې صورت کې به تاسې خپل مطلب ترلاسه کړئ وي، یا هم که مرکه تمامه شي تاسې به ناکامه نه وی پاتې شوي، او له ټولو مهم دا چې ستاسې پروگرام د پای ته رسیدلو په حال کې دی دا چې ستاسې د پروگرام یا مرکې پیل جالب وو او ښه پیل شوی وو نو پای یې هم باید ښه او اغیزمن پای ته ورسوئ.

خو داد دې معنی نه لري چې تاسې نو په خپلې پوښتنې کې دهغه سپکاوی وکړئ یا هغه ته بد رد ووايست.

درویشتم:

په پام کې ولرئ چې په هره مرکه کې د ستونزې بیان یو اړخ دی چې باید په خلاصه توگه یې یادونه وکړئ او د قضیې بل اړخ د ستونزې په هواري کې د اړوند لوري اقدامات یا فعالیتونه دي چې ستونزې خلک ژر حس کوي.

په هغه صورت کې چې تاسې دخلکو ستونزې بیانوي او چارواکي خپلې ستاسې هنر دادی چې خلک مو هم له هغو ستونزو هم خبر کړل.

خلور ویشتم:

ستاسې ویو کي او اصطلاحات له پروگرام سره سم وي. او یا هم ستاسې د بیانولو طرز د مرکه کوونکي له سن او کلتور سره مناسب وي.

خلور ویشتم: دخپلې مرکې پایله جوته کړئ ، په هغه څه چې بحث شوی دی یا هم په ځینو څیزونو اعتراف شوی دی یا هم د ځینو څیزونو وعدې ورکړل شوې.

او که شونې وي خپل د مرکې لوري ته هم اجازه ورکړئ چې د مرکې پایله له خپله نظره په گوته کړي کنه تاسې باید حتماً دا کار وکړئ.

بالاخره تاسې باید داسې مرکه کوونکی یاستئ چې کله له چاسره مرکه کوئ نو هغه ونه وایي چې یوڅه به ووایم بلکه ووایي چې څه ووایم؟

راپور

داچې وړاندې موهم وويل چې هره مرکه يو ډول راپور دی او هر راپور معمولاً له مرکې سره مل وي او بيا دا دواړه له هغه څه سره چې موږ پرې نوم ويندويي ايښی تړلي دي. همدا راپورونه په دوه ډوله ويشلاى شو.

اول:

له مرکې پرته راپور

چې دا ډول راپور د ويندويي هر ډول شرطونو ته اړتيا لري او هغه څيزونو ته چې وروسته به وويل شي هم اړتيا لري.

دوهم:

راپور له مرکې سره

څوک وايي چې راپور د ستوديو له ويندويي څخه آسانه دی؟ يو وياند چې د تمرين او مطالعې وخت لري څرنگه تصور کوي چې کاريې له يو راپور څخه گران دی چې هغه يواځې يو وخت لري چې خپل راپور وړاندې کړي.

آيا د ستوديو هر وياند کولای شي په راديو يا تلويزيون کې ژوندی پروگرام وړاندې کړي يا هم له واټونو او سختو سيمو څخه معلومات وړاندې کړي؟ خونه.

هغه راپورتر چې په خپل راپور کې له بيلابيلو کسانو سره مرکو ته اړ دی په ټولو هغو څه چې د مرکې په برخه کې مو وويل پابند دی. يو ځل بيا يادونه کوو چې د مرکې ټولو قوانينو ته هم اړتيا لري خو خپل ځانگړي مسایل هم لري.

په کلي توگه په راپور کې دوه څيزونه بايد مراعات شي.

الف: کلامي اړخ

ب: فني اړخ

الف: کلامي اړخ:

اول:

ترخپله و سه له هر چا سره په خپله ژبه خبرې وکړئ. مثلاً کله چې له يو ماشوم سره ديوي مسلې په اړه خبرې کوئ که ورسره دهغه په ژبه خبرې ونه کړئ خپل مطلب ته په آسانۍ سره نه شئ رسيدلاى له کورنئ ميرمنې سره.. او همدا راز د بهرنيو چارو له وزير سره.

له ماشوم سره په ماشومانه ، له ميرمنې سره په خپله کورنئ ژبه او له وزير سره هم په هغه لهجه او طرز سره خبرې وکړئ چې لدې وړاندې وويل شول. مناسب لحن ، سن ، کلتور او...

دوهم:

دهر کس واقعي نظر واورئ ، ډير کله که مورډ په يو ټول کې وو نو که خلور کسان په يوه خوله يوه موضوع تاييد کړي مورډ يې هم تاييدوو نو تاسې هڅه وکړئ له بيلا بيلو کسانو څخه بيلا بيل نظرونه واورئ ، او ددې په ترڅ کې خپل نظر هم په جيب کې کيږدئ.

دريم :

له خلکو څخه کلي پوښتنه مه کوئ يا هم له يوې کلي پوښتنې څخه وروسته جزبي پوښتنې مه مطرح کوئ ځکه چې بنايي هغوی ستاسې د پوښتنې هر جز ته ځواب ونه لري .
او د خبريالانو د ميکروفون په وړاندې ډير خلک سره و اړ خطا شي نو هله بايد ده چې ډيره مو پوښتنه ساده او ځواب يې هم ساده وي.

خلورم :

خلک مه محاکمه کوئ ، تاسې يو خبريال ياست نه قاضي يا ... تاسې بايد له خلکو سره داسې خبرې وکړئ چې نه غوسه ورشي او نه هم خجالت شي .
يا په بل عبارت تاسې له خلکو سره خلک شئ .

پنځم :

د خبرواترو لپاره غوره کيدونکو کسانو ته په پام سره داسې پوښتنه مطرح کړئ چې ځواب يې گټور او رغنده وي .

شپږم :

کوم څه چې په تصوير کې شته پوښتنه يې مه کوئ .
ډير وخت زموږ په تلويزيونونو کې داسې شوي دي چې يو څوک بنه گوري چې هغه دی څه کوي خو بيا هم خبريال ورځي ترې پوښتنه کوي څه کار کوي ؟
يو ځل مې همدا سې څه څيز کتلو . له ځان سره مې وويل کاشکي اوس خودا کس په پورې وځاندي او ورته ووايي چې مگر په خپله سترگې نه لري چې دا څه کوم اخته يم ؟
اووم :

دهغه چالپاره چې وروستی کس دی او خپل نهايي نظر وړاندې کوي دنورو خلکو نظرونه هم بيان کړئ .

او بيا وروسته ترې اخري پت څيزونه وپوښتئ .

فني اړخ :

ددې لپاره چې ښه تصویر او غږد خپراوي لپاره وړاندې کړئ ، دغه ټکي باید په نظر کې ولرئ.

اول:

د تصویر بک گرونډ ته مو پام وي ، وړاندې لدې هم اشاره وشوه چې د شاوخوا تصویر باید لیدونکی له اصلي مطلب څخه بلې خواته متوجه نکړي.

مثلاً کله چې تاسې د جامو دیوې هټۍ په منځ کې له یو چاسره د سر کونود وضعیت په اړه خبرې کوئ نو د لیدونکي به ډیر په هټۍ کې جامو ته وي ښایي ستاسې د خبرو مهمې برخې یې له نظر تیرې نشي ، همدارنگه دیوالي تبلیغاتو او نورو څیزونو ته هم باید تروسه وسه پام وکړئ.

کله کله هم خلک سره ټولیزې کمرې ته لاس خوځوي ، چې هله به له راپور څخه سم بندار جوړ شي او لیدونکی به مو له راپور څخه هومره ستړی نشي لکه د خلکو له بیرو باره !
دوهم:

نور ستاسې د تصویر په روښانتیا او شفافیت کې مهم رول لوبوي. کله چې تاسې په آزاده فضا کې خبرې کوئ ځیر و اوسئ چې د ونو د ښاخونو او پاڼو د پاڼو سیورۍ یامو د میکروفون سیورۍ ... مو د تصویر روښانتیا داغي نه کړي.

د روښنایۍ لورۍ په نظر کې ونیسئ او هڅه وکړئ چې مرکه کوونکی مو داسې لوري ته وي چې ښه وکولای شی ښه تصویر یې ثبت کړئ.

که څه هم دا ځینې څیزونه په کمره مین یا تخنیکر پورې اړوند یږي خو دا چې خبره له راپور څخه ده دلته مو یې یادول اړین وبلل.

دریم:

د مرکه کوونکي او ځوابوونکي ترمنځ د مایکروفون حرکت د غږ په یو ډول والي کې ډیر اغیز لري ډیر وخت داسې کیږي چې خبریال خپل مایک نه خوځوي او د خپراوي په وخت یې هماغه غږ خپریږي هم چې په سمه توګه اوریدونکی نشي کولای ستاسې غږ واورې او دا غږ بیا په ایډیټ کې هم نه شي سمیدلای که سمیږي وخت ډیر غواړي او د خبریال راپور بیا ډیر وخت خبره هم نده.

څلورم:

د ځينو کسانو له مرکو څخه ډډه وکړئ ، چې د هغوی یا جامه سمه نه وي یا يې نظافت سم نه وي یا يې هم خبرې ، حرکات او ژابلي ژوول. یو به هغه وي چې ستاسې پرورگرام به د همداسې خلکو لپاره وي.

چې دا کار زموږ په تلويزيونونو کې شته چې هغه خلک چې په کورونو کې ناست دي د داسې خلکو په لیدلو سره خپه کېږي ځکه چې د هغوی ځوانان او دکورنئ غړي هم داسې احساس کوي چې بنايي دا جامه به ښه وي.

په کلي توگه ویلی شو چې د ښه کلتور د خپرولو لپاره هڅه وکړئ.

هغه څیزونه چې په دې برخه کې مو یاد کړل بنايي د ډیرو دوستانو په نظر څرگند او تکراري وي خو بیا هم د دې څیزونو یادول زیان نه لري. دوهم دا چې ټول هغه دوستان چې د لومړي ځل لپاره د راپور په جوړولو پسې ځي پدې څیزونو پوهیږي ؟
خو بیا هم ستاسې د بریالیتوب په هیله کولای شئ له لږ دقت وروسته زموږ د پورته یادونو په ریښتینوالي هم وپوهیږئ.

تبليغاتي ژبه:

نن ورځ راډيو او ټلويزيون ، سوداگريزو اعلانونو ته د يوې مالي سرچينې په توگه اهميت او اړتيا لري ، يا په بل عبارت د پيسو په مقابل کې تبليغ د راډيو او ټلويزيون د پروگرامونو يوه لويه برخه جوړوي .

په تبليغاتي ويندويي کې ، د توکو د معرفي کولو او دهغه د رانيولو لپاره د اوريدونکي يا ليدونکي جلبول ، ترټولو اړينه خبره ده ، دا چې په څه ډول او کوم ځای کې معرفي کيږي په مودې پورې اړه نلري ، مودې غواړود ويندويي د څرنگوالي په اړه يې خبرې وکړو .
زموږ په ټلويزيونونو لکه طلوع او آريانا کې به تاسې هم ليدلي وي ، ځينې وخت داسې سوداگريز اعلانونه چې د بنځينه وو لپاره د توکو معرفي وي ، نارينه وياند لوستی وي ، ياهم د ماشومانو لپاره کوم څيز اعلانيږي په داسې لهجه يې ثبت کړی وي چې ماشوم څه غټان يې هم له اخيستلو وپرولي وي .

لطفاً لاندې مثالونو ته ځير شئ :

اول : پنځه سوه نقدې جايزې ، کمپيوټر ، کور ، موټر هووووووو و خومره عالي يواځې او يواځې عزيزي بانک هه هه هه هه هه ... بلې ، زه هم فکر کوم .
دوهم : يخ ، خوندور ، خواږه ، هرځای ، ارزانه يواځې د ماشومانو لپاره ... هه پوه شوم ... هوووووووم گل بهار ايس کریم .

دریم : بنه کیفیت ، بنه مخينه ، بنه راتلونکې ، بنه ژوند ، بنه پاکي ، آساني ، نرمي ، خوشبويي ههه فلانی صابون . دهرچالپاره هووم .

څلورم : موږ خپله ايماني او وجداني دنده گڼو چې ، د وطن د دښمنانو ملاماته کړو او مخ په وړاندې گام کيږدو . راځئ په دې برخه کې مو ملاتړ وکړئ ، هيڅوک مه پرېږدئ چې زموږ د راتلونکي نسل راتلونکې د اور خوراک کړي ، د بنوځيو سوځونکو ته په خپله سزا ورکړئ .

ياداسې نور ...

لمړی د يو بانک اعلان دی ، بنايي په دې بانک کې بنځينه هم اكونتونه ولري او نارينه هم په جايزو کې هم بنايي دواړه شريک وي . خو دا چې د نارينه ونډه ډيره ده که نارينه وياند يې ولولي زه فکر کوم بنه به يې ولوستلای شي .

په لمړي سر کې چې خوتکي لوستل کېږي که په ټينگار او ډيري تلوسې ولوستل شي خوند يې زياتېږي ، بيا په تصويرونو کې دخپلو خوبونو له پوره کيدو وروسته وايي خومره عالي خودا لوستل او ويل بايد له هغه اول سره ډير توپير ولري دا په ډيره تلوسه لوستل کېږي او بيا کله چې د اعلان وروستئ برخه راځي هلته له ډيري خونبئ وروسته خاندې او د يو ليدونکي يا هغه چا په توگه چې دغه خيز اخلي وايي زه هم فکر کوم .

په هر اعلان کې له کمپوټري تصويرونو ، سازونو ، سندرو او هرڅه ويندويي مهمه ده که د ويندويي کيفيت خراب وي ټول اعلان هيڅ کېږي او دامو بايد په ياد وي چې د تلويزيون او راډيو سوداگريز اعلانونه په تفريحي پروگرامونو کې شاملېږي که يې د ويندويي کيفيت خراب وي نه يواځې يې د اعلان خاوند ته گټه نه رسېږي بلکې د تلويزيون د خپرونو يعنې د تفريحي پروگرام د بدرنگئ لامل هم کېږي .

دوهم اعلان بيا د ماشومانو لپاره دی ، دغه اعلان په هغه ډول چې د عزيزي بانک اعلان مو ولوست لوستلای شو ؟ دومره غټ غټ پکې ځايولی شو .

طبيعي ده چې د ماشومانو لپاره د خپرونې ، اعلان او هرڅه ژبه بايد عاطفي وي ، نرمه وي له مينې ډکه وي ، ترڅو خپل مخاطب چې هغه ماشوم دی له ځانه سره وساتلای شي . که نوموړی اعلان د ماشوم په هغه غږ چې خپله ماشوم يې له ځانه سره وايي چې خوندور ، خوږ ، يخ ، که په هغه ډول ثبت شي خومره اغيز به وبنسدي همداراز که همدا متن يو لوی سړی په غټ غټ ولولي مزه به يې څرنگه وي خوزه فکر کوم له ماشومانو به له سره ايسس کريم هير کړي .

دريم اعلان د بنځينه وو لپاره دی ځکه چې اعلان شوي توکي زياتره په بنځينه وو پورې اړه لري ، دا اعلان که نارينه لولي بنايي په هغه توگه چې لازمه وي دا اعلان حق ادا نه کړای شي ځينې وخت د بنځينه وو اعلانونه ځوانانو ته په لاس ورکوي ، چې جلبونکی غږ ولري مگر دا چې اعلان د بنځينه وو لپاره وي د بنځينه وو په غږ کې لاسکلی کېږي او د بنځينه وو احساس او غږ بڼه کولای شي چې د بنځينه وو نظر جلب کړي .

په خواشينئ سره به ووايو چې زموږ په تلويزيون او راډيوگانو کې د سوداگريزو اعلانونو کيفيت او د ويندويي ژبې ته خومره پاملرنه نه کېږي . چې دا دنوموړو اعلانونو اغيز هم کموي .

له بلې خوا زموږ په تلويزيونونو کې لا تبليغاتي ژبه يو ډول محدودده ده او داسې ويندويي يې کېږي ته به وايي چې د مړو لپاره اعلانونه کوي .

بله موضوع هم چې مهمه ده هغه داده چې دا اعلان تصویر ، موسیقي او داسې نور مسایل باید په نظر کې ونیول شي او لیکوال یا هغه څوک چې اعلان برابروي باید دې خبرې ته ځیر وي چې هرڅومره دهغه لیکنه عامه گړدود ته نږدې وي هومره به یې مینه وال زیات شي .

څلورم اعلان هم د حکومت یا پوځي مسؤلینو لخوا اعلان دی چې باید هرڅومره چې شونې وي په هغه کچه په مناسبه تنده او په عین حال کې په صمیمانه لهجه ولوستل شي یا پداسې اعلانونو کې کله کله د بم او توپ ژبه پکار وي چې هرڅومره غږد توکو د کارندوالی له ډول ، کاروونکو او کیفیت سره نږدې وي هومره به بریالی وي .

په ټول کې ویلی شو چې زموږ په ټلويزیونونو او راډیوگانو کې تردې مهاله سوداگریز اعلانونه لا خپل لومړني گامونه اخلي خود ویندویي کیفیت یې که ووايو له صفر سره برابر دی نو مبالغه به مونه وي کړي .

دغه پورته څوټکي که د ویندویي له نورو آرونو سره یوځای په نظر کې ونیول شي که د خدای خوښه وه نو دا اعلانونو کیفیت به ښه شي .

په ډیره مینه او ستاسې د بریالیتوب په هیله .

۱۳۸۶/۲/۹

د تهران دنړیوال راډیو ټلويزیون میلستون

تهران ایران

د ليکوال پيژندگوي:

نوم: عبد الله (الهام) جمالزی
د پلار نوم: الحاج مولوي عبد السلام جمالزی
د زېږېدو نېټه: ۲۵/۵/۱۳۶۶ ياد ۱۹۸۷ د اگست ۱۶
دنده: ژورناليست او وياند
آثار:

1. هندي خالونه (لنډې کيسې)
2. انځورونه (لنډې کيسې)
3. گناه کبيره (پوليسې کيسې)
4. دویندويی فن (همدا اثر)
5. ريښتيا هم خلک خدمت ته اړتيا لري (يونليک)
6. ناچاپ : دوه ناولونه ، دوه لنډو کيسې ټولگې او د دروغو ، مذهب او تعصب په نوم د ايران يونليک .
7. بيلا بيلې ژباړې.

ويب پاڼه:

www.taand.com

د اړيکو پتې:

aalhamj@gmail.com

a.alhamj@yahoo.com

elham.jamalzai@hotmail.com

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**